

Z OBSAHU ČÍSLA

Fakultní nemocnice a výhledy do budoucnosti

Lékařská fakulta v roce 2011

Noví vedoucí pracovníci

XVII. královéhradecké ošetrovatelské dny

Naši studenti opět na Mayo Clinic

„Setiny“ prof. Sazamy

Pracovné leto v Africe

Aféra kapitána Kalmára

Historie královéhradeckých špitálů, nemocnic a všeho, co se lékařství dotýká (3)

Historie medicíny ve filatelii (11)

Galerie Na Hradě

Z historie českých špitálů: Mimoň

Země lidí objektivem Jana Smita: Pátmos

Návštěva prof. Misfelda a zahájení programu minimálně invazivních operací mitrální a trikuspidální chlopně

V listopadu tohoto roku jsme na Kardiochirurgické klinice zahájili program minimálně invazivních operací mitrální a trikuspidální chlopně. Jejich princip je následující: přístup je z pravostranné cca 5 cm dlouhé minitorakotomie a mimotělní oběh se zavádí z malého řezu v třísele, kanylaci femorální tepny a žíly. Operuje se pomocí speciálního instrumentaria a tzv. videoasistovaně, tedy s pomocí endoskopické kamery.

Součástí zahájení programu byl i odborný seminář, který se uskutečnil 14. listopadu v Tereziánském dvoře. Hlavním bodem byla přednáška prof. Martina Misfelda na téma Minimal invasive mitral and tricuspid valve surgery at the Heart Center Leipzig. Srdeční centrum v Lipsku je největší kardiochirurgické pracoviště v Evropě, ročně provádějí přes 4500 operací.

Prof. Misfeld vystudoval lékařskou fakultu v Hamburku v letech 1986–1993. Ač poměrně mlád, je vynikajícím odborníkem v oblasti celého spektra dospělé kardiochirurgie. Krom Luebecku, Hamburku a nyní Lipska, pracoval též delší dobu v Harefieldu (Velká Británie) a v Sydney (Austrálie).

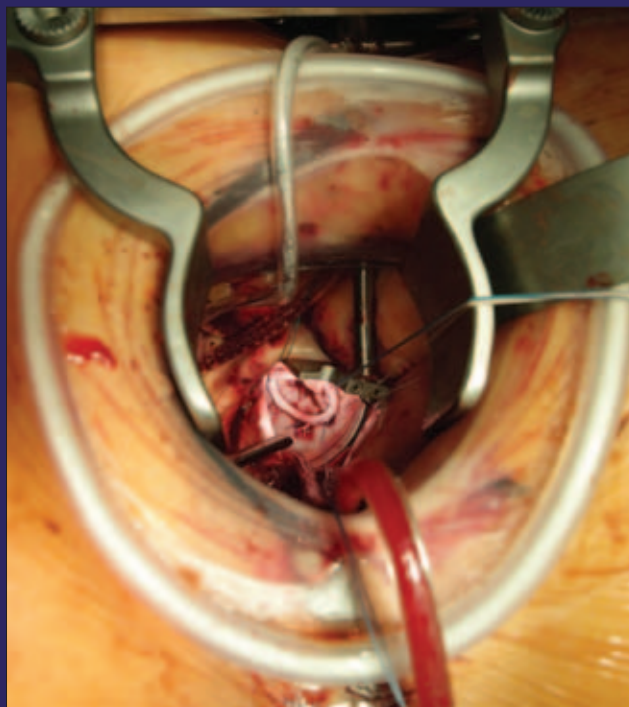
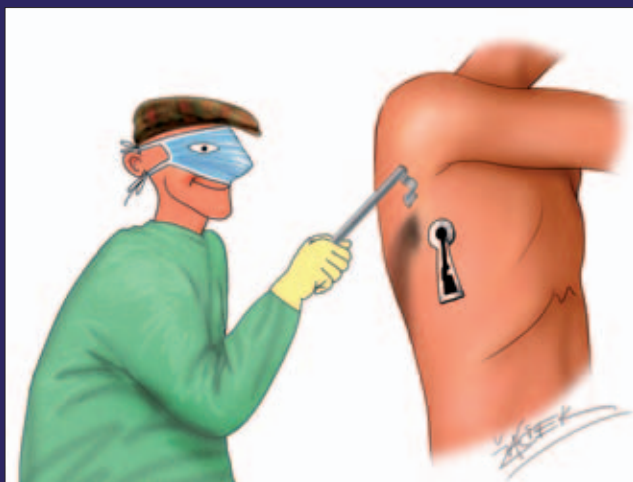
doc. MUDr. Jan Harrer, CSc.,
doc. MUDr. Jan Vojáček, Ph.D.

Zleva: doc. Žáček, doc. Vojáček, prof. Misfeld,
doc. Harrer

Kresba doc. P. Žáčka z pozvánky na seminář

Perioperační foto – přes otevřenou levou síň je vidět
mitrální chlopeň, na níž byla provedena plastika
a byl implantován anuloplastický prstenec

◀ B. Votavová: Ex libris (viz článek na s. 23)

Časopis SCAN založil a v letech 1991–2005 byl jeho vedoucím redaktorem PhDr. Vladimír Panoušek.

Šéfredaktor: Prof. MUDr. Ivo Šteiner, CSc. Sekretářka redakce Alena Hejnová. Adresa redakce steiner@lfhk.cuni.cz

Redakční rada: PhDr. Josef Bavor, prof. MUDr. RNDr. Miroslav Červinka, CSc., Mgr. Martin Formánek, doc. MUDr. Leoš Heger, CSc., doc. MUDr. Roman Chlábek, Ph.D., prof. MUDr. Ladislav Chrobák, CSc., Bc. Iveta Juranová, Ing. Eva Kvapilová, prof. MUDr. Vladimír Palička, CSc., dr.h.c., prof. MUDr. Roman Prymula, CSc., Ph.D., Mgr. Jiří Štěpán, Mgr. Dana Vaňková, Miroslav Všetěčka, doc. MUDr. Pavel Žáček, Ph.D., RNDr. Josef Židů, CSc. Vydává Fakultní nemocnice v Hradci Králové jako čtvrtletník v nakladatelství ATD Hradec Králové (atd.hk@seznam.cz) • Ročník XXI (2011), č. 4 Vyrobitel Tiskárna Ing. Václav Fabián, Praha • MK ČR E 11425 • ISSN 1211–295X

(Časopis Scan je zveřejněn též na webových stránkách FN a LF na adresách <http://pavouk.fnhk.cz/nove/> v kapitole Pro širokou veřejnost a <http://lfhk.cuni.cz> v kapitole Informační služby - Časopisy)

Fakultní nemocnice a výhledy do budoucnosti

Uplynul další turbulentní rok a nezadržitelně se blíží doba bilancování, ale i zamyšlení, kam by se měla FN Hradec Králové v budoucnosti ubírat. Pokud budeme hodnotit základní technické a ekonomické ukazatele, musíme konstatovat, že nemocnice vykazuje setrvalé parametry a vysokou stabilitu. Disponuje 23 klinikami, 8 samostatnými odděleními, 6 ústavů bez lůžkové kapacity, 1 lékárnou a 20 mezioborovými centry, která jsou do určité míry strukturou virtuální, ale v nové koncepci poskytování specializované mezioborové péče velmi důležitou. Pokud vezmeme přepočtené úvazky, nemocnice zaměstnává 4188 osob, včetně 566 lékařů a má roční obrát kolem 5 miliard korun. Za rok 2010 jsme zaznamenali 41 574 hospitalizací, 25 526 operací a 684 100 ambulantních návštěv.

Nemocnice je od roku 2008 držitelem akreditace SAK a v listopadu t. r. proběhla reakreditace, s cílem navázat na předchozí dobré výsledky. Celá nemocnice se na reakreditační proces zodpovědně připravovala a jsem potěšen, že akreditační komise naše kladné očekávání naplnila.

FN HK je prakticky jediným z velkých zdravotnických zařízení, které se dlouhodobě pohybuje v černých číslech a nikdy nemuselo být oddluženo. I v roce 2011 můžeme očekávat mírně kladný hospodářský výsledek, přestože tento rok byl velmi náročný a v souvislosti s akcí „Děkujeme, odcházíme“ došlo ke skokovému navýšení platů lékařů. Přísná výběrová řízení i elektronické aukce umožňují nadále snižovat náklady, i když mnohdy je tento proces už na hraně a další pokles u některých modalit není pravděpodobný.

FN HK v uplynulém roce realizovala dvě významné stavby. Do objektu nové neurologie se podařilo přestěhovat stávající neurologickou kliniku doposud alokovanou v areálu „Staré nemocnice“, a tím byl odstraněn letitý problém s dostupností neurologické péče v hlavním areálu. Celý proces byl v souladu s koncepcí přesunu veškeré péče do hlavního areálu. Mimo areál v tuto chvíli zůstává pouze rehabilitace, ale vzhledem k omezeným investičním prostředkům počítáme s přemístěním do „Staré nemocnice“ i kliniky nemocí kožních a pohlavních, a to až do doby, než bude vybudována dostatečná a důstojná kapacita v hlavním areálu. Očekáváme rovněž dokončení budov patologie a soudního lékařství a ná-

sledné sestěhování do hlavního areálu v průběhu roku 2012.

Rok 2012 bude nepochybně patřit k rokům zlomovým. Můžeme očekávat sumaci několika nepříznivých efektů, s rizikem podstatného ovlivnění celkové bilan-

ce. Očekáváme prakticky nekompenzované navýšení DPH a již deklarované navýšení mezd zdravotníků o 6,25 %, s výhledem na 10 % v druhé polovině roku. Společně s doposud neujasněnými principy úhradové vyhlášky a deklarovaným přechodem na DRG systém s jednotnou sazbou se může ukázat udržení vyrovnaného hospodaření jako obtížně realizovatelné. Koncepce přesměrování části prostředků z velkých či fakultních nemocnic, které tvoří páteřní síť, ve prospěch malých a středních nemocnic má velmi diskutabilní důvody a jen těžko povede ke zkvalitnění péče. Je zřejmé, že rozpočet bude velmi napjatý

a veškeré rozvojové aktivity v roce 2012 proto musí být utlumeny. Dotace zvenčí zřejmě nedostaneme a vygenerování vlastních investičních prostředků není v roce 2012 příliš reálné. Přes tyto limity FN HK vyhlásila rozvojové projekty jednotlivých pracovišť a uvolnila na ně částku přibližně 10 milionů korun. Projekty umožňují zvýšit kvalitu poskytované zdravotní péče formou cílené alokace nízkonákladových projektů.

FN HK chce i v roce 2012 patřit mezi špičková zdravotnická zařízení, poskytující základní, ale hlavně specializovanou či superspecializovanou péči. Nadále chceme prohlubovat již tak těsnou spolupráci s LF UK v Hradci Králové, ale i s dalšími fakultami v regionu. V blízké budoucnosti je možno očekávat opakovanou snahu o vytvoření univerzitní nemocnice. Tento koncept je možno obecně principiálně akceptovat, avšak konkrétní spojení instituce zdravotnické a akademické pod jedním subjektem a jedním nadřízeným ministerstvem je práce vskutku sisyfovská a výhled na reálný úspěch stále tone v hlubokých mlhách. Věřme, že v roce 2012 zvítězí zdravý rozum a nalezneme cesty, které alespoň částečně naplní vstupní předpoklady. Přejme si, abychom nadále spolu vycházeli korektně a budovali pozitivní, i když jistě křehké mezilidské vztahy a vnitřní prostředí nemocnice bez ohledu na to, co nás ekonomicky i celospolečensky v příštím roce čeká.

Prof. MUDr. Roman Prymula, CSc., Ph.D.
ředitel FN HK

Lékařská fakulta v roce 2011

Děkuji redakci SCANu za možnost shrnout aktivity, úspěchy i neúspěchy naší fakulty v právě končícím roce 2011. Rád této možnosti využívám nejen k ohlednutí se zpět, ale i k zamýšlení nad tím, co nás čeká v roce 2012. Možná by stačilo konstatovat, že rok 2011 byl pro Lékařskou fakultu v Hradci Králové rokem úspěšným. Ale naše fakulta, naši zaměstnanci i naši studenti si zaslouží trochu podrobnější hodnocení a připomenutí dosažených úspěchů.

Do jisté míry klíčové byly aktivity související s budováním Kampusu Univerzity Karlovy v Hradci Králové. Původní ambiciózní a dobře promyšlený komplexní projekt jsme pro finanční restriktce museli změnit na postupné budování v několika etapách. Budování Kampusu zahájíme stavbou prvního výukového bloku (MEPHARED). Rozhodnutí o jeho financování podepsal ministr školství 30. června 2011. Jedná se o 380 milionů Kč, z toho prostředky Evropské unie činí 308 milionů Kč. V létě 2011 jsme ukončili několikaletou přípravnou fázi a přešli do fáze realizační. V několika výběrových řízeních se podařilo vybrat členy realizačního týmu a v současné době se velmi intenzivně připravuje vypsání výběrového řízení na generálního dodavatele stavby. To je administrativně náročný proces, při kterém je třeba respektovat legislativu Evropské unie, Ministerstva školství a Univerzity Karlovy. Veškerá dokumentace pro výběrové řízení musí projít připomínkami a schvalovacím procesem ve všech uvedených institucích. Reálně předpokládáme, že celý proces bude ukončen do konce roku 2011, ihned potom bude výběrové řízení realizováno a věříme, že na jaře 2012 budeme moci začít stavět. Závazný termín pro dokončení zůstává nezměněn; v říjnu 2014 musí již v nové budově probíhat výuka.

Kampus je sice největší, ale zdaleka ne jediný projekt financovaný z prostředků EU. V současné době řešíme celkem 11 takových projektů; 8 dalších bylo podáno a jsou ve fázi hodnocení. Většina těchto projektů je směřována do aktivit, které mají podpořit spolupráci s praxí. Ročně tímto způsobem získáváme zhruba 60 milionů Kč. Tyto projekty jsou však spojeny s komplikovanou administrativou. Fakulta proto přijala 6 nových pracovníků, kteří jsou financováni výhradně z těchto projektů. Zbývá jen doufat, že projekty splní

proklamované cíle, tj. větší množství patentů, průmyslových vzorů a dalších forem technických inovací.

Velké změny probíhají v oblasti standardních vědeckých grantů a výzkumných záměrů. Ten nejvýznamnější projekt, Výzkumný záměr fakulty, je letos financován naposledy. Nic na tom bohužel nezmění

ani skutečnost, že oficiální hodnocení Ministerstva školství konstatovalo, že ve všech sledovaných parametrech záměr dosáhl nejlepšího možného hodnocení. Ukončení všech výzkumných záměrů je dááno zákonem. Fakulta sama musí hledat cesty, jak umožnit kvalitním týmům, které 7 let dobře pracovaly, pokračování ve vědecké práci alespoň v nějaké redukované základní podobě. Bohužel, faktických možností příliš nemáme. Jednou z možností je využít připravovaný univerzitní projekt PROVOUK na financování vybraných výzkumných týmů.

Výuka ve všech akreditovaných studijních programech probíhá v souladu s dlouhodobým záměrem fakulty; nedošlo k žádným zásadním změnám. Udržení současné vysoké kvality výuky považuji za velmi dobrý výsledek. Za úspěch považuji i to, že se podařilo zvládnout všechna úskalí přijímacího řízení a přijali jsme 206 studentů do magisterských, 50 do bakalářských a 41 do doktorských programů. Což je prakticky stejný počet jako v roce 2010, a fakulta tak plní strategický cíl udržování počtu studentů. Celá akademická obec fakulty by si měla tuto skutečnost plně uvědomit a vzít do úvahy, že fakulta je z podstatné části financována právě na základě počtu studentů.

Fakulta v získala v roce 2011 reakreditace pro výuku všeobecného lékařství a pro výuku fyzioterapie. Úspěšně také proběhla reakreditace u 9 jmenovacích a habilitačních oborů. Všechny akreditační procesy jsou administrativně náročné a je třeba poděkovat pracovníkům i děkanátu za kvalitní přípravu podkladů a úspěšný průběh. S výukou úzce souvisí projekt IT MEDIK, který se dostal do realizační fáze a databáze se začínají plnit elektronickými studijními podporami. V roce 2012 se předpokládá tvorba několika interaktivních výukových programů.

Velmi pozitivní je fakt, že 5 našich spolupracovníků získalo titul profesor a 11 získalo titul docent. Na fakultě úspěšně proběhlo 30 obhajob doktorských

disertačních prací. To je v souladu s dlouhodobým cílem a hodnotím to jako velmi příznivou zprávu. Zásadní novinka v oblasti odborného růstu se týká specializačního zdravotnického vzdělávání (atestace). Po dlouhém období příprav podepsal ministr zdravotnictví smlouvu, která převádí administrativní pravomoci ve specializačním vzdělávání na lékařské fakulty. Tuto novou oblast činnosti jsme proto personálně posílili a jsme připraveni v roce 2012 zaregistrovat první absolventy.

Fakulta tradičně rozvíjí také zahraniční styky; za dlouhodobě nejúspěšnější aktivitu lze považovat stáže našich studentů na Mayo Clinic v USA. Rozvíjí se také výměna v rámci programu Erasmus a stáže organizované IFMSA. Celkem se v roce 2011 uskutečnilo 350 výjezdů.

Značnou pozornost věnuje vedení fakulty vnějším vztahům; cílem je upevnit dobré povědomí o lékařské fakultě ve veřejnosti. Projevilo se to v podstatném nárůstu článků o fakultě, které se objevily v regionálním, celostátním i mezinárodním tisku a v elektronických médiích.

V roce 2011 jsme zahájili zásadní reformu v oblasti informačních technologií. V rámci zvýšení efektivity je postupně realizován systém centralizace nákupu, servisu a údržby všech počítačových zařízení. Podařilo se realizovat několik důležitých akcí spojených s rekonstrukcí a modernizací pracovišť i odstranit důsledky havárie. Po stránce ekonomické se v roce 2011 podařilo realizovat všechny plánované aktivity. Zdařil se nákup investic, které pracoviště požadovala a došlo

také k nárůstu provozních prostředků i prostředků na mzdy. Bohužel, nemohu v tuto chvíli garantovat, že stejně příznivá situace bude i v roce 2012. Změněná metodika hodnocení fakult a systém přerозdělování může mít pro nás negativní dopad. Mohu však všechny spolupracovníky ujistit, že uděláme vše proto, aby ke zhoršení finanční situace nedošlo.

Při hodnocení fakulty nelze vynechat naše vztahy k dalším orgánům fakulty a organizacím, které na fakultě působí. Na prvním místě je to Akademický senát; vzájemné vztahy hodnotím jako velmi dobré, z obou stran vedené jediným zájmem, zajistit dobré fungování fakulty. Vztahy s Asociací studentů medicíny (ASM) pokračují v tradiční dobré úrovni. Myslím si, že ve vztahu k IFMSA došlo k pozitivnímu posunu; definovali jsme si pravidla hry a zatím je možné konstatovat, že je obě strany dodržují. Rád bych připomenul dvě relativně nové akce, které jsou organizovány s vědomím a souhlasem vedení fakulty, ale jsou organizačně plně v gesci studentských organizací. Jde o Veletrh pracovního uplatnění v medicíně a farmacii (zajišťuje ASM) a Seznamovací a sportovní soustředění IFMSA. Obě akce jsou studenty hodnoceny velmi dobře.

Závěrem chci poděkovat učitelům, vědeckým pracovníkům i všem dalším zaměstnancům fakulty, našim studentům a přátelům fakulty za veškerou práci a podporu v roce 2011 a popřát všem úspěšný rok 2012.

Prof. MUDr. RNDr. Miroslav Červinka, CSc.
děkan LF UK HK

8th International Medical Postgraduate Conference

Letos již osmého ročníku mezinárodní vědecké konference studentů Ph.D. programů lékařských fakult ve dnech 10.–12. listopadu v Hradci Králové se zúčastnilo 37 doktorandů z 20 fakult z 11 evropských zemí.

Mezinárodní hodnotící komise určila toto pořadí jejich prací:

1. Marek MRÁZ (LF MU Brno)

Interactions with bone marrow stromal cells protect lymphoma B-cells from rituximab – induced apoptosis, and inhibition of integrin alfa-4-beta-1 (VLA-4) can overcome this resistancy

2. Michal TOMČÍK (1. LF UK Praha)

The role of S 100 A4 protein in the pathogenesis of systemic sclerosis

3. Joana Pinto Couto SILVA (University Porto)

Phospho – stat3 restrains thyroid cancer growth *in vivo*

3. Jana DJAKOW (2. LF UK Praha)

Mutational analysis of Czech paediatric patients with ciliary dyskinesia and selected exon sequencing approach effectiveness

SVOČ

Ve dnech 8. a 9. listopadu se konala v Olomouci Celostátní konference SVOČ lékařských fakult České a Slovenské republiky. V sekci zubního lékařství se na **1. místě** umístili

studenti naší fakulty **Adam Šíma** a **Josef Šebek** s prací **Měření stability šroubových dentálních implantátů přístroji Osstell Mentor®, Osstell ISQ® a Periotest®.**

Noví vedoucí pracovníci

Doc. MUDr. Eva Vaňásková, Ph.D., přednostka Rehabilitační kliniky

Eva Vaňásková se narodila v roce 1953 v Broumově. Lékařskou fakultu v Hradci Králové absolvovala v letech 1972–1978. Již po promoci začala pracovat na tehdejší Rehabilitačním oddělení Fakultní nemocnice Hradec Králové jako sekundární lékař. V roce 1981 atestovala v oboru neurologie, od té doby pracovala jako ambulantní lékařka. Nástavbovou a-

testaci z fyziatrie, balneologie a léčebné rehabilitace složila v roce 1988. Od roku 1997 pracovala ve funkci vedoucí lékařky ambulantního provozu, v r. 1989 byla jmenována zástupkyní přednostky LP. V r. 2005 úspěšně ukončila postgraduální doktorské studium. V květnu 2011 obhájila habilitační práci „Prognostické faktory u nemocných s cévní mozkovou příhodou, předpověď výsledků léčebné rehabilitace“.

V r. 2000 se stala odbornou asistentkou LF UK v Hradci Králové pro výuku rehabilitace studentů magisterského studia. Od r. 2009 se rozsah výuky rozšířil o studenty bakalářského studia, obor Specializace ve zdravotnictví-fyzioterapie. Působí jako externí lektor Vysoké školy zdravotnictva a sociální práce Sv. Alžbety v Bratislavě.

V širokém spektru rehabilitace se docentka Vaňásková věnuje komplexním rehabilitačním postupům u neurologických onemocnění. Republikovou prioritou bylo zavedení hodnocení motorických funkcí, aktivit denních činností a soběstačnosti nemocných s postižením hybného systému. Neurorehabilitaci rozšířila v celorepublikovém rozsahu o zavedení funkčního testování rehabilitačního potenciálu nemocných s cévními mozkovými příhodami.

Doc. Vaňásková je vdaná, s manželem doc. Jaroslavem Vaňáskem vychovali dva vysokoškolsky vzdělané syny. Jejimi zájmy byly vždy rekreační sporty a turistika.

MUDr. Jana Bielmeierová, zástupkyně přednostky Rehabilitační kliniky pro LP

Narodila jsem se v roce 1958 v Tanvaldě. Po maturitě na tamním gymnáziu jsem rok pracovala v OÚNZ Praha-západ jako sanitářka na chirurgickém lůžkovém oddělení.

V letech 1978–1984 jsem absolvovala studium všeobecného lékařství na LF UK v Hradci Králové. Po promo-

ci jsem nastoupila do OÚNZ v Hradci Králové a pracovala jsem na Gynekologicko-porodnickém oddělení v Chlumci nad

Cidlinou. V letech 1987–1993 jsem absolvovala studijní pobyt na Gynekologicko-porodnické klinice FN v Hradci Králové. Zároveň jsem pracovala na gynekologické ambulanci polikliniky Jeronýmova a Kukleny. V roce 1989 jsem složila atestaci I. stupně z gynekologie a porodnictví. Následně jsem pracovala na ambulanci polikliniky Foersterova v Hradci Králové, v letech 1993–1995 pak jako privátní lékařka.

V letech 1996–2002 jsem pobývala mimo Českou republiku. Od roku 2003 pracuji na Rehabilitační klinice FN HK. Zapojila jsem se do výuky studentů. Atestaci v oboru Rehabilitace a fyzikální medicína jsem složila v roce 2007. Pracuji také jako interní auditorka FN. Jsem členkou představenstva České lékařské komory v Hradci Králové.

Mám 2 syny, mladší studuje informatiku, starší je zubní lékař. Záluby: cyklistika, pěší turistika, běžky, fotbal, četba, vaření, hudba Rammstein.

Mgr. Ivan Pícek, vedoucí Oddělení výpočetní techniky LF

Narodil jsem se v roce 1966 v Klatovech, avšak od dětství bydlím v Hradci Králové. Zde jsem také studoval základní školu a později gymnázium Boženy Němcové. Mými nejoblíbenějšími předměty byly matematika a fyzika, v nichž jsem dosahoval dobrých výsledků jak ve škole tak i ve středoškolské

Matematické a Fyzikální olympiádě. Ve studiu matematiky jsem dále pokračoval na Matematicko-fyzikální fakultě UK v Praze. Později jsem se však více věnoval tehdy poměrně novému oboru, výpočetní technice. Mým prvním zaměstnavatelem po ukončení školy se stala Lékařská fakulta UK v Hradci Králové, kde jsem pracoval v Oddělení výpočetní techniky. V té době mě lákalo být učitelem. Proto jsem využil možnosti stát se učitelem informatiky na gymnáziu Boženy Němcové. Největší část své dosavadní pracovní dráhy jsem strávil v oboru plynárenství. Pracoval jsem pro společnost Východočeská plynárenská, která po reorganizaci převedla naše oddělení do servisní společnosti RWE Distribuční služby. Naše společnost prošla postupně několika reorganizacemi, privatizací, sloučením s jinými společnostmi a oddělením obchodu s plynem od jeho distribuce, což od všech pracovníků vyžadovalo neustálé učení nových procesů a přizpůsobování změnám podmínek. Já osobně jsem v průběhu 14 let strávených v oblasti plynárenství prošel několika pracovními zařazeními, od správce sítě, přes zavádění, vývoj a správu informačních systémů a vedení projektů až po občasnou výpomoc na plynárenském dispečinku jako směnový dispečer zajišťující řízení plynárenské soustavy ve Východočeském kraji a příjem hlášení na tísňové lince 1239. Nakonec přišla poslední reorganizace, která zrušila naše oddělení a jeho činnost převedla do Ústí nad Labem. Tím skončilo moje působení v plynárenství a po úspěchu ve výběrovém řízení jsem se nakonec ocitl opět na lékařské fakultě. Zde bych se chtěl pokusit využít svých znalostí dvou rozdílných světů, jimiž jsou akademické prostředí vysoké školy a prostředí velké energetické společnosti, a přinést nové podněty ke zlepšení chodu informačních systémů a na ně navazujících procesů.

Mgr. Martin Formánek,
vedoucí odboru personálních vztahů FN HK

XVII. královéhradecké ošetrovatelské dny

Ve dnech 8.–9. září pořádala Česká asociace sester – Region Hradec Králové, ve spolupráci s Fakultní nemocnicí Hradec Králové, Lékařskou fakultou UK v Hradci Králové a Nadací pro rozvoj v oblasti umělé výživy, metabolismu a gerontologie, v prostorách Univerzity Hradec Králové mezinárodní kongres – XVII. královéhradecké ošetrovatelské dny.

Nosnými tématy kongresu byly stále živá a aktuální problematika nozokomiálních nákaz a právní problematika v ošetrovatelství. Dále byly probírány ošetrovatelská péče v klinických oborech a vzdělávání nelékařských pracovníků.

Úvodní přednášku přednesla Mgr. Alena Šmídová, vedoucí Oddělení ošetrovatelství a dalších nelékařských zdravotnických povolání a uznávání kvalifikací Ministerstva zdravotnictví, s tematikou „Legislativní

Mgr. Dana Vaňková, náměstkyně ředitele FN pro ošetrovatelskou péči

MUDr. Zdeněk Fink, primátor města Hradec Králové

změny v ošetrovatelských povoláních“. Po oba dny zaznělo na 60 přednášek, vystaveny byly 4 postery. Probíhal workshop s tematikou „Ošetrovatelská péče a invazivní vstupy“.

Kongresu se zúčastnilo více než 500 účastníků.

Chtěly bychom touto cestou poděkovat všem, kteří se podíleli na velice kvalitním a odborně na vysoké úrovni připraveném kongresu a všem přednášejícím za jejich pečlivě připravené přednášky. Doufáme, že se i na příštích, v pořadí již XVIII. královéhradeckých ošetrovatelských dnech 6.–7. září 2012 sejdeme v hojném počtu.

Mgr. Dana Vaňková,
Mgr. Ivana Vašátková, Ph.D.,
FN Hradec Králové

JMENOVÁNÍ NOVÝCH DOCENTŮ

PharmDr. Martin Šterba, Ph.D. (Ústav farmakologie)
docentem pro obor Lékařská farmakologie

MUDr. Jiří Ceral, Ph.D. (1. interní kardiologická klinika)
docentem pro obor Vnitřní nemoci

Blahopřejeme!

NAŠI STUDENTI OPĚT NA MAYO CLINIC

Klinika Mayo má pro české studenty medicíny podobný význam jako Metropolitní opera pro kulturní znalce. Díky vzájemné spolupráci Mayo Clinic Rochester s Lékařskou fakultou v Hradci Králové se letos mohlo zahraniční výzkumné stáže ve státě Minnesota zúčastnit celkem dvanáct studentů – devět pregraduálních a tři postgraduální.

Každý z vybraných studentů nejprve vypracoval návrh projektu, kterému by se rád v průběhu léta na Mayo Clinic věnoval. Ze strany americké kliniky organizoval stáž pro studenty profesor Zelalem Temesgen. Pokud se panu profesorovi podařilo zajistit vhodného mentora pro navrhovaný projekt na příslušném oddělení, cesta na více než dvouměsíční výzkumnou stáž nám byla otevřena.

Stejně jako různá oddělení, na kterých studenti pracují, jsou i projekty rozdílné; některé probíhají pouze přes léto a výsledky jsou známy velice brzy, některé běží celé roky a práce studentů je jejich nezbytnou součástí. Avšak výsledkem všech studentských prací by měly být publikace v odborných časopisech dle příslušné specializace.

Díky významné finanční podpoře rady Fondu mobility je možnost vycestovat do zámorí dostupná všem vybraným studentům.

Pokud bychom měli zmínit osobní zážitky, musíme použít samá superlativa. Evropané si všeobecně myslí, že americký úsměv i přívětivé chování jsou reklamními tahy a výmysly šikovných režisérů. Možná jsme měli štěstí, které nám přálo po celou dobu pobytu, ale každé ráno nás v nemocnici vítali s dobrou náladou a energií do pracovního dne. Ať člověk chce nebo se snaží bránit, pozitivní přístup je nejen velice nakažlivý, ale i rychle návykový a brzy ho začnete brát jako samozřejmost. Musíme ale přiznat, že vstávat bez stresu z povinností není vůbec špatné, snad i příjemné. Všeobecně jsou lékaři velice ochot-

ní vám vysvětlit a ukázat všechno o co projevíte sebevětší zájem a tím vás motivují k práci i samostudiu.

Pracovní doba nezahrnuje víkendy, takže jsme měli dostatek příležitostí zjistit jak vypadají velká americká města jako Chicago, New York nebo hlavní město státu Minnesota, dvojměstí Minneapolis a St. Paul. Když nás unavila města, nebylo nic jednoduššího, než si vybrat některý z množství národních parků nejen v Minnesotě, ale i ve státech okolních.

Celý pobyt se nám zdál bezchybný, a to hlavně díky výborným lidem. Nejen, že jsme získali obrovské množství cenných zkušeností, rozšířili si obzory a potvrdili si, že angličtina vládne světu, ale především jsme stmelili kolektiv hradeckých mediků. Do budoucna si neseme nově nabytá přátelství, úsměv pro pacienty, energii do dalšího studia a motivaci dělat to, co nás baví, jak nejlépe dovedeme.

*Tereza Pernicová,
studentka 4. ročníku*

Dvacet let spolupráce s Mayo Clinic

V roce 1991 vyjel jako první student naší fakulty na stáž na Mayo Clinic Pavel Chrobák. Od té doby tam absolvovalo letní 2–3 měsíční stáž celkem 76 našich studentů – 59 pregraduálních a (od roku 2004) i 17 doktorandů. Z americké strany stáže zajišťoval po dlouhou dobu prof. Alexander Schirger, v posledních letech pak tuto funkci převzal prof. Zelalem Temesgen.

Žádná jiná česká lékařská fakulta se nemůže chlubit takovouto spoluprací.

Redakce

Cena Josefiny Napravidlové

Děkan fakulty prof. Miroslav Červinka předává Cenu Josefiny Napravidlové nejúspěšnějším studentům 1. ročníku magisterského studijního programu Všeobecné lékařství za akademický rok 2010/2011 Richardu Adamčkoví a Kristýně Krejzlové Foto I. Šulcová

Naši mladí úspěšní ve vědě

Cenu za lékařství Alberta Schweitzera – Pierre Fabre Médicament, každoročně udělovanou českým studentům Francouzským velvyslanectvím v České republice, získal za rok 2001 **Samer Al-Dury** (4. ročník všeob.) prací „Porovnání toxického účinku acetaminofenu *in vitro* na hepatocyty potkana izolované z intaktních jater a jater postižených nealkoholickou steatózou (NAFLD)“.

V téže soutěži se umístil na 4. místě **David Astapenko** (4. ročník všeob.) prací „Charakteristika neurodegenerativního procesu ve striatu potkanů transgenních myší při Huntingtonově chorobě“.

V soutěži o Cenu za farmacii Sanofi Aventis, každoročně udělovanou mladým českým vědcům Francouzským velvyslanectvím v České republice, získala 3. místo **RNDr. Lenka Krčmová, Ph.D.**, z Kliniky gerontologické a metabolické, prací „Vývoj a validace nových metod HPLC pro stanovení biologicky aktivních látek v klinické praxi“. (HPLC = high performance liquid chromatography – vysokoúčinná kapalinová chromatografie).

Konference doktorandů

Dne 17. října se konal již 7. ročník fakultní konference studentů doktorských studijních programů. Výsledky:

1. MUDr. David Rychtrmoc: Insights from transcriptional analysis of liver regeneration termination (Ústav fyziologie, školitelka prof. MUDr. Z. Červinková, CSc.)

2. Mgr. Eduard Jirkovský: Chronic anthracycline cardiotoxicity: molecular and functional alterations in the post-treatment follow up (Ústav farmakologie, školitel Doc. PharmDr. M. Štěrba, Ph.D.)

3. MUDr. Vladimír Šámal: Treatment of neurogenic detrusor overactivity using botulinum A toxin: comparison of submucosal and intramuscular route of application (Katedra chirurgie, školitel Doc. MUDr. P. Morávek, CSc.).

← Proděkan prof. R. Pudil předává diplom vítězi (foto I. Šulcová)

„Setiny“ pana profesora Szazamy

Profesor MUDr. Leon Szazama, DrSc., by se dožil 28. září 2011 sta let. Nepatřil sice k fakultním „otcům zakladatelům“, ani nebyl prvním přednostou stomatologické kliniky, avšak i její dnešní podoba je pokračováním vývojové cesty původního ústavu, který Szazama začal budovat začátkem padesátých let 20. století.

Úplné počátky „sazamovské“ kliniky byly úsměvné. Odehrávaly se za vedení prvního přednosty profesora Karla Měšťana, příšedšího stejně jako jeho tehdejší asistent MUDr. Szazama z 2. zubní kliniky LF UK v Praze.

Profesor Měšťan však pobyl v Hradci Králové jen krátce. Od roku 1951 ležela veškerá odpovědnost za kliniku, její existenci a směřování na Leonu Szazamovi. A bylo toho všeho dost i na tak ambiciózního pozdějšího šéfa. Stěhoval se se svojí klinikou celkem čtyřikrát, a tak, sám výtečný latiník, říkával „*clinica nostra eundo crescit*“, tzn. naše klinika roste za pochodu. Jednoduché to Szazama asi neměl s personálním obsazením, které musel v té době celkem třikrát zásadně přebudovat. A tak až koncem padesátých let získal kolektiv, který byl schopen odborně obsadit všechna klinická oddělení (mnohá z nich Szazama sám založil), která byla schopna realizovat výuku studentů stomatologické větve.

Szazama byl vzdělaným, cílevědomým a přísným šéfem. Je skutečností, že ve svém malém lékařském sboru vychoval celkem tři profesory, pět docentů, pět přednostů klinik i celou řadu dalších uznávaných odborníků.

Profesor Szazama tak nepochybně patřil, byť s malým zpožděním, k zakladatelské generaci královéhradecké lékařské fakulty, do sboru vysoce vzdělaných osobností, které tuto školu vybudovaly, mnohdy s přísností vůči svému okolí až nemístnou, kterou však tito pánové považovali za jedině možnou a naprosto zásadní. Při současných diskusích s emeritními přednosty jiných královéhradeckých klinik o svých přísných šéfech jsme se však shodli jednoznačně na konstatování, že s touto přísností to „staří pánové“ mnohdy poněkud přeháněli.

Stomatochirurgie byla páně profesorovým celoživotním zájmem a oborem, v němž dosáhl naprosté dokonalosti. Na klinice vybudoval stomatochirurgické oddělení celostátního významu. Vedl k témuž i vedoucí lékaře ostatních klinických oddělení a *de facto* všechny svoje spolupracovníky, a tak se mu v průběhu let podařilo vytvořit ze stomatologické kliniky všobecně respektované pracoviště. Výukovými výsledky patřila Szazamova klinika k nejlepším v rámci tehdejšího státu.

Pan profesor však nebyl vždy jen přísný. Byl velice vzdělaný a pracovitý, jeho invence byla neutuchající. To vše na něm bylo dobře vidět. Pro spolupracovníky byl hnacím motorem a zářným příkladem. V 70. letech se však atmosféra na stomatologické klinice změnila v souvislosti s celospolečenskou situací natolik, že profesor Szazama po dovršení penzijního věku z kliniky nadobro odešel. Docházel na ni jen ojediněle, téměř inkognito, za svými bývalými nejbližšími spolupracovníky. A tak jedním z prvních činů nového vedení ústavu po sametové revoluci v roce 1989 bylo pozvání pro pana profesora zpět na „jeho“ kliniku. Přišel a zdálo se, že rád byli všichni, my i on.

Pohled na osobnost profesora Szazamy by však nebyl úplný bez vzpomínek jeho dalších bývalých spolupracovníků, žáků a přátel, jichž však na stomatologické klinice i na dalších pracovištích ubývá, a kteří jsou dnes sami v pozici těch starších či dokonce nejstarších. V hodnocení významu a přínosu profesora Szazamy se však všichni shodují. Pro úplnost jeho obrazu si někteří z nich připravili osobní vzpomínku.

MUDr. Věra Bartáková, CSc., stomatologická klinika:

Každý klinický učitel musel mít druhou nebo specializační atestaci. Když jsem studovala před svojí „dvojkou“, měla jsem doma dvě docela malé děti, každodenní práci na ambulanci na klinice, a k tomu výukové povinnosti. Nebylo to lehké. Využívala jsem na klinice každé chvíli, každé vhodné skryš, v níž se dalo studovat. Výhodné byly hlavně první pátky v měsíci, kdy se téměř celá klinika včetně šéfa pravidelně přesunovala do Prahy na zasedání odborné společnosti. Jednoho pátku však bylo všechno jinak. Brzy po ránu profesor Szazama, ač měl být v Praze, otevřel dveře mého studijního útulku. Krve by se ve mně nedořezal! Vysvětlení se mně nepovedlo, šéf odešel v nevěli. V pondělí ráno mně pak oznámil, že nemám-li na klinice co dělat, budu docházet s kolegou Weinerem na praktická cvičení z propeutiky do laboratoře ve Střední zdravotnické škole v Hradci Králové. Zakrátko se ukázalo, že lepší místo ke „skrytému“ studiu mně pan profesor nemohl vymyslet. Mnoho let mně vrtalo hlavou, byl-li to trest nebo fantastická pomoc. Nikdy jsem se to nedozvěděla, ale jsem dodnes přesvědčena, že to byla ta druhá eventualita.

Doc. MUDr. Ivo Dřížhal, CSc., stomatologická klinika:
Osobnost jubilatovu jsem si personifikoval do několika bodů, které jej podle mého soudu cele vystihují.

- 1. Vynikal velikou osobní disciplínou. Tu vyžadoval i na svých spolupracovnících, které hodnotil i podle dochvilnosti.*
- 2. Byla na něm patrná „vojenská anamnéza“ plynoucí z prezenční vojenské služby a také z VLA.*
- 3. Velice dbal na kvalitu výuky, nové přednášející z jejich přednášek i zkoušel.*
- 4. Rád chodil neohlášen na náslechy, po nichž následoval poučný rozbor vyslechnutých přednášek.*
- 5. Rád „testoval“ i zdravotní sestry. Na ambulanci na příklad nenápadně pootevřel sterilizátor, a pak pochválil sestru, která jej před uzavřením prohlédla ve snaze zjistit příčinu „samovolného“ otevření dvířek.*
- 6. Měl rád diskuze, v nichž se hledaly příčiny různých jevů a interpretace výsledků experimentů. V oblíbené měl tvůrčí myšlení, které považoval za hnací motor pro každou profesi.*
- 7. Nutil mladé i zkušené spolupracovníky do neustálého studia odborné literatury, sledoval návštěvnost knihovny a vyžadoval „domácí úkoly“, jimiž byly výpisky z literatury, které se mu musely pravidelně odevzdávat. Byly též předčítány a diskutovány při odborných seminářích.*

Profesor Sazama (v popředí) na povinné brigádě – obraz pohnuté doby!

8. Měl i smysl pro humor. Když nastoupila kdysi na kliniku mladší sekretářka, pravil o ní: „Tohle není vyhaslá sopka.“

MUDr. Zdeněk Jirousek, CSc., stomatologická klinika:

Začínat kariéru maxilofaciálního chirurga v šéfově vlastním oboru a také v ní pokračovat nepatřilo na klinice profesora Sazamy ke kratochvilným zážitkům. Byl přísný až pedantický, vyžadoval absolutní přesnost a znalosti, z nichž nás zkoušel během mytí rukou před každou operací. Nepřípravení pak obvykle končili „na hácích“. Nejhůře byla přijímána opakovaná chyba nebo neznalost. V takové situaci jeho ostré řezaný nos povystoupil, rty mu zbledly a tichým hlasem vyslovená výtka byla horší než hromování. Existovala však i „stigmata přízně“ profesora Sazamy – znalé jedince přestal zkoušet a v jeho pracovně jsme si takoví mohli i sednout. Aby studenti všeobecné medicíny přiměl k hojnějšímu navštěvování přednášek ze stomatologie, vymyslel tzv. talony, jimiž byly orazítkované lístky, které student obdržel pouze za prezenci na přednášce. Záhy se jim začalo říkat pantaloný, s narážkou na jeho celé křestní jméno. Student, který jich měl plný počet, měl zkoušku snadnější, ačkoli se z ní nikdy příliš nepropadalo. Profesor Sazama byl výtečným a mnohdy i obávaným diskutérem. Zejména jeho odborná „klání“ s jeho nedávno zesnulým pražským kolegou J. Tomanem budila velký zájem odborné veřejnosti. Přes všechny uvedené rysy a osobní zvláštnosti byl profesor Sazama velkým odborníkem, špičkovým maxilofaciálním chirurgem. Všechno, co sám uměl, se snažil naučit i nás.

MUDr. Adolf Kopecký, radiologická klinika:

Téměř 26 let, skoro každou neděli, vycházeli po kapitulní mši z katedrály sv. Ducha tři muži – malý, střední a vysoký. Profesor Sazama a s ním dr. Bárta a dr. Kopecký, oba z radiologické kliniky. Věkově si byli po deseti letech, nejstarší pan profesor, nejmladší já. Jejich cesta měla neměnný řád a rituál. Od katedrály k hotelu Grand probrali kázání a jako téměř barokní tradicionalisté podrobili ostré kritice různé „pokoncilové“ novoty. Po teologii následovala trasa Grand – nový most. Dr. Bárta obvykle nediskutoval a kouřil svoji mentolku. My jsme se věnovali vzpomínkám na naše společné zájmy - Starou Prahu a pevnostní Hradec Králové. Na mostě byla malá zastávka, při níž pan profesor obvykle spílal svému domácímu za šikanování. Pak následovala třetí etapa, a to od mostu do některé hospůdky na dnešní pěší zóně. Na tomto úseku cesty byla na programu již jen stoma-

tologie. Profesor Sazama nám někdy líčil operační postupy v orofaciální krajině, jindy nás seznamoval se vzácnějšími chorobami, ale i s historií stomatologické kliniky, vojnou, vojenskou akademií, vyprávěl i anekdoty. Jen málokdy však prozradil nějaký klep, na to byl příliš povznesen. Závěrem úsměvná epizoda dokládající, jak si profesor Sazama dokázal originálně poradit i s teologickým problémem. Po válce na kliniku přišel kněz zpovídat. Pan profesor však nebyl s průběhem zpovědi spokojen a zapřísahal se, že on k ušní zpovědi již nepůjde. Jak to řešit, když pro praktikujícího katolíka je zpověď povinná? Prostudoval literaturu a zjistil, že pravoslavná církev se od katolické věroučně příliš neliší a má společně právoplatnou i zpověď. Čas od času nám tedy oznámil, že v neděli do kostela nepůjde, a žádal, abychom jej omluvili. Docházel totiž do Jiráskových sadů ke zpovědi k pravoslavným. Dle kanonického práva je to sice naprosto nepřipustné, ale má to cosi do sebe.

Mám oproti ostatním vzpomínajícím kolegům velkou výhodu v tom, že jsem z nich znal profesora Sazamu nejdéle, od roku 1959. Za tu dobu se mně stokrát potvrdilo, že na klinice s tak přísným šéfem je nejlepší mít jakoukoli jinou specializaci než má on sám. Skutečně vynadáno jsem však od něho dostal jen dvakrát. Poprvé, když jsem pracně vybavený retinovaný zub dal na památku pacientovi, místo abych nechal histologicky vyšetřit jeho pulpu. Podruhé, když byl přijat na kliniku nový zubní technik, který byl sice výborný, ale pomalý, a tak za první měsíc nedostal prémii. Pan profesor si nechal zavolat oba protetiky, tj. kolegu Weinera a mne, a pravil: „Pánové, když ho nezaměstnáte natolik, aby bral prémii, zruším protetické oddělení a vy se budete živit parodontózou!“ A to byl trest! Dokázal však člověku také významně pomoci. Sám jsem první dva roky práce na stomatologické klinice denně dojížděl ze Dvora Králové nad Labem. Cesta vlakem v zimě nebyla žádná slast, rekord na této třicetkilometrové trati držím časem čtyři a půl hodiny! Odcházel jsem pro tato hrozná zpoždění z kliniky dříve. Pan profesor to zajisté dobře věděl, ale neřekl mně nikdy ani jediné slovo, jedinou výtku. Druhá historie je ještě výstižnější. Po začátku „normalizace“ počátkem 70. let jsem byl v Hradci Králové v pozici „barevného“. Profesor Sazama však dokázal vymoci pro mne v Praze zadání mého prvního knižního titulu, který poté i vyšel. To byl v té době veliký čin. Sám však na tuto dobu těžce doplatil, když byl z kliniky tehdejší stranickou klikou velice neslušně vypuzen, a nám se pak na léta doslova ztratil z dohledu. Na klinice byl *persona non grata*, a tak jsme o něm věděli víceméně jen z náhodných setkání. Toto trvalo až do roku 1989, kdy jsme jej přivítali zpátky na klinice. Vrátil se k nám jako milý starý pán, přesto plný svěžesti, nápadů a elánu, snad více než my, jeho výrazně mladší bývalí žáci a spolupracovníci. Docházel na všechny klinické akce, diskutoval při seminářích, hovořit s ním byla radost. A tak jsme jen litovali, že tomu tak nebylo dříve, neboť již dávno jsme mu odpustili jeho nesmírnou přísnost a strohost. Dodnes na něho vzpomínáme. Pamatujeme, jak nás proháněl, ale víme, že nás také někam dohnal. Profesor Sazama byl malý velký muž, avšak malá byla jen jeho sporá postava. Pane profesore, děkujeme!

doc. MUDr. Jiří Bittner, CSc.
emeritní přednosta Stomatologické kliniky
a jeho spolupracovníci

Pracovné leto v Afrike

Rusinga Island of Hope Humanist Health Care Centre je klinika tak trochu na konci sveta na ostrove Rusinga vo Viktóriinom jazere v západnej Keni. Od začiatku svojho fungovania poskytuje služby pre približne 22 tisíc chudobných obyvateľov oblasti a snaží sa priniesť šetrnú

Oblíbená hra

a účinnú zdravotnú starostlivosť na africký vidiek. Toto malé zdravotné stredisko je súčasťou väčšieho komplexu vybudovaného vďaka humanitárnej pomoci. Okrem kliniky sa tu nachádza základná škola, škôlka, jedáleň a sirotinec pre asi 40 detí.

Počas letných mesiacov tohto roku som mala možnosť navštíviť ostrov Rusinga a spoločne s ďalšími dvoma študentmi medicíny z Čiech a Slovenska pôsobiť na klinike pod vedením miestneho personálu. Ten tvoria dve zdra-

V čakárni počas preventívnych prehliadok detí zo škôlky

vočné sestry, jedna „clinical officer“, laborantka a registračná pracovníčka. Doktorov je v Keni naozaj veľmi málo a pritiahnúť nejakého na chudobný vidiek je takmer nemožné. Preto niet divu, že počas pobytu v Afrike som na žiadneho z nich nenatrafila a to ani počas návštev okresnej nemocnice a ďalších zdravotných zariadení v okolí. Zdravotné sestry tu preto plnia nie len svoje „klasické“ úlohy, ale zároveň vyšetrujú pacientov, predpisujú lieky, vedú pôrody a prenatálne poradne, vykonávajú vakcinácie, drobné chirurgické zákroky, prípadne sa venujú HIV a TBC poradenstvu.

Teraz trochu opisu pre predstavu, ako to vlastne všetko vyzerá. Klinika Rusinga Island of Hope sídli v prízemnej budove, postavenej tak trochu európsky. Sú tu dve ordinácie, jedna miestnosť pre drobné zákroky, pôrodná miestnosť, tri izby s lôžkami pre pacientov, maličké laboratórium, lekáreň, sterilizačná miestnosť, dve kúpeľne so sprchou a čakáreň. Každá miestnosť má privedenú vodu a elektriku (bohužiaľ často nefunguje), na zemi je podlaha, izby pre pacientov sú 2 a 3lôžkové. Všetky vymenované záležitosti

Rybári na Viktóriinom jazere

sú u nás samozrejmosťou, ale v afrických podmienkach predstavujú nadštandard. Spoločne s nízkymi poplatkami za liečbu je to dôvod, prečo je táto klinika miestnymi obyvateľmi veľmi obľúbená a vyhľadávaná.

Naša práca začínala okolo 8. hodiny ráno, obvykle sa ordinovalo v 2 miestnostiach súčasne. Spoločne s mojou rovesníčkou, študentkou medicíny v Olomouci, sme vykonávali prácu praktika – častejšie možno pediatra. Ľudia prichádzali predovšetkým so širokým spektrom infekčných chorôb ako malária, hnačkovité ochorenia, brušný týfus, pneumónie, HIV, ale tiež napríklad s vysokým tlakom, kožnými a očnými problémami. Podľa potreby sme robili aj chirurgické preväzy a drobné zákroky v lokálnej anestézii.

Pestrá náplň práce bola rozhodne veľmi zaujímavou skúsenosťou. Často sme ale zápasili s tým, že potreby pacientov presahovali naše možnosti – či už v oblasti liečby alebo diagnostiky. Sortiment liekov, ktoré sme mali k dispozícii nebol vždy postačujúci a tiež možnosti laboratórných vyšetrení boli veľmi obmedzené. Mnoho klinických problémov si vyžadovalo dlhé spoločné úvahy a improvizované riešenia. Prácu nám najprv komplikovala jazyková bariéra, keďže veľká časť pacientov nehovorila anglicky, a tak sme občas potrebovali niekoho na tlmočenie. Avšak postupne sme sa naučili základy miestneho nárečia, ktoré nám viac či menej stačili pri bežnom vyšetrowaní. Dost veľkú časť času stráveného mimo ordináciu sme venovali upratovaniu a skrášľovaniu kliniky, prednáškam na školách (na tému prvá pomoc), objednávaníu a nákupu liekov a zdravotného materiálu, zháňaniu laboratórných testov alebo dohadovaniu prídely liekov dodávaných zadarmo vládou. Vo voľných chvíľkach sme sa zvykli hrať s deťmi zo školy a sirotinca (najväčším zážitkom bolo pozorovať ich

Na návšteve

pri speve a tanci), prechádzali sme sa po ostrove a nakúpili do bežného života miestnych ľudí, pozorovali rybárov alebo zjednávali na trhovisku cenu za ananás a banány.

Keď človek odchádza do exotickrej krajiny, kde nikdy predtým nebol, vytvorí si určité predstavy z toho, čo už niekde počul alebo prečítal. V konečnom dôsledku je ale stále prekvapený a chvíľu trvá, kým si zvykne na všetko, čo nečakal. Tak to bolo aj v mojom prípade. Zvyknúť si na vyššiu teplotu, sucho, na jedenie rukami, trochu viac hmyzu a podobné drobnosti nebol vôbec problém. Horšie to bolo s prispôbením sa mentalite miestnych ľudí. Trvalo mi celkom dlho, kým som pochopila, že čas v Afrike beží úplne inak a že zmysel pre poriadok nie je bežne ľuďom vlastný. Že na 14 sedadiel v mikrobuse si naozaj môže sadnúť 23 ľudí a dve sliedky a že aj inštalatér dokáže opravovať vodovodnú rúrku takmer dva týždne. Keď všetko toto prijme človek ako fakt a vyzbrojí sa dávkou trpezlivosti, začne si Afriku užívať a objaví jej zvláštne čaro.

Myslím, že pobyt v Keni bol pre mňa veľmi prínosný, či už po stránke profesionálnej alebo tej osobnej. Teší ma, že som mala možnosť na vlastnej koži zažiť medicínu tak, ako ju u nás nepoznáme, vidieť nálezy, s ktorými sa u nás človek bežne nestretáva. A napriek tomu, že začiatky pôsobenia na klinike neboli ľahké, som dnes za túto skúsenosť veľmi vďačná. Nevieam zhodnotiť, nakoľko bola pre miestnych obyvateľov osožná naša činnosť na klinike, ale rozhodne verím, že nebola zbytočná.

Teraz, keď sa na leto v Afrike dívam s odstupom času, postupne zabúdam na negatíva a z pamäte sa mi vynárajú len tie najkrajšie zážitky. Čím ďalej tým viac začínam rozmýšľať, či sa tu o rok objaví článok s nadpisom „A za-se raz Afrika“

Ivana Štořová
šřudentka 6. r., všeob. lek., LFHK UK

Několik dat o zdravotní situaci v subsaharské Africe

Zatímco v rozvinutých zemích severní Ameriky a západní a střední Evropy jsou nejčastějšími příčinami smrti onemocnění srdce a zhoubné nádory, v subsaharské Africe umírají lidé nejčastěji na infekce dýchacího systému (11,3 % všech úmrtí), na průjmová onemocnění (8,2 %), na HIV/AIDS (7,8 %) a na malárii (5,2 %).

V současnosti je na celém světě asi 34 milionů HIV pozitivních, z toho celé dvě třetiny (22,5 milionu) v subsaharské Africe, nejvíce v Jihoafrické republice (5 milionů). Nejvyšší procento nakažených obyvatel je ve Svazijsku (25,9 %), v Botswaně (24,8 %) a v Jihoafrické republice (17,8 %). V některých afrických zemích je až čtvrtina dětí osiřelých v důsledku úmrtí rodičů na AIDS.

Pokud jde o malárii, celosvětově se za jeden rok nakazí asi 250 mil. lidí, z nichž asi 1 mil. zemře; z velké části jde opět o obyvatele černé Afriky.

Není proto divu, že naděje na dožití, tj. průměrný věk, jehož by měly dosáhnout děti narozené v roce 2011, je v Etiopii 56,2 roku a v Angole dokonce jen 38,8 roku (nejnižší na světě). Přitom např. v České republice je 77,2 roku.

Zdroj: WHO

I. Š.

BYLO JICH SEDM

Psal se rok 1961 a druhého listopadového dne se v podloubí na Velkém náměstí v Hradci Králové scházeli převážně mladí lidé, ale přišlo i několik osob zralého věku. Chystala se vernisáž výstavy výtvarné skupiny Horizont. To vše se odehrálo před padesáti lety. Protože letos nastalo kulaté výročí oné výstavy, je užitečné si ji připomenout nejméně z pěti důvodů: uskutečnila se v Klubu posluchačů Lékařské fakulty UK, mezi vystavujícími byli i medicí, výstavu zahájil příznivec umění profesor Jaroslav Procházka, oficiální instituce tuto aktivitu neviděly rády - a přesto během prvních tří dnů výstavu navštívilo přes 600 zájemců o výtvarné umění. Výstava se stala svěbytnou součástí historie naší fakulty.

Použil jsem výraz Klub posluchačů, který zní honosně. Musíte ovšem vědět, že šlo o přizemní prostory ve starém gotickém domě, kde dřív byla (Hradečákům známá) Komárkova vinárna. Vinárna byla v padesátých letech zrušena a mírně upravené prostory na čas získala lékařská fakulta. Jak zmíněné prostředí viděl recenzent časopisu Svět v obrazech Z. Dufek? Píše: „... několik obrazů, trocha sošek a keramiky je namačkáno v obyčejném kumbálku někdejší vinárny na podloubí. Vůbec žádná oficiálnost, dokonce až trochu chtěně vystrkovaná prostota.“

Výtvarníci, kteří stáli mimo oficiální proud realistické malby (navíc nebyli náležitě organizováni ve Svazu čs. výtvarných umělců), zde nabídli hradecké veřejnosti výběr ze své tvorby. Někteří byli profesionály, jiní zase nadšení amatéři - mezi nimi i někteří medicí. Bylo jich sedm a pokud zvolíme abecední pořadí, dospějeme k tomuto výčtu: Jiří Felger, Jiří Laštovička, František Neradílek, Karel Schmied, Karel Štětina, Oldřich Tlustoš a František Vitek.

Podobně jako Jirotkův Saturnin cítím potřebu uvádět oficiálně vytištěné věty na pravou míru. Jako pamětník musím dodat, že nešlo o kumbálek, ale o vstupní chodbu a větší hlavní místnost zajímavě členěnou panely; nešlo o několik obrazů, trochu sošek a keramiky, nýbrž o více než 40 exponátů, včetně velkých abstraktních pláten, návrhů plakátů a architektonických projektů.

Prof. Procházka zahajuje výstavu (tehdy mu bylo 48 let)

Co bylo tenkrát k vidění? Oldřich Tlustoš vystavoval zjednodušeně črtané portréty s úspornou barevností a drobné sochařské práce, František Vitek pečlivě zpracované plastiky z ušlechtilých dřev, Karel Štětina menší keramické práce včetně figurek dětí. Karel Schmied jako architekt představil projekty rekreačních chat a architektonický návrh na řešení kulturního domu v nedalekých Třebechovicích pod Orebem. Odborníci z celé výstavy nejvíce oceňovali práce Jiří Felgera - promyšleně komponované abstraktní obrazy, inspirované technickým prostředím. O dvou dalších (Jiřím Laštovičkovi a Františku Neradílkovi) se recenzenti vyjadřovali opatrně - jde o práce, které jsou zatím jen příslibem do budoucna.

Jak celý příběh s výstavou dopadl? Výtvarná skupina Horizont se nespokojila jen s vystavováním, ale v prostorách výstavy organizovala kulturní večery typu Vzpomínky sběratele obrazů či Černošská poezie a jazz. Když se ti starší podívají na datum vernisáže, napadne je, že si nadšenci nezvolili nejvhodnější datum. Akce se konala (ó, jaká provokace!) v předvečer oslav Velké říjnové socialistické revoluce. Oslavovat pomocí abstraktního umění, tj. umění našemu lidu cizího a hudbou našemu lidu ještě cizější, se neodpouští. Také recenzent Z. Dufek, jehož jsme v úvodu citovali, si v závěru svého textu dovolil mnoho, když fandil mladým a naznačil širší souvislosti. Bdělí soudruzi četli: „Když pak jdete věci na kořen, vidíte, že hradecký Horizont není osamoceny, že tahle mladá spiknutí vznikají ve všech koutech naší vlasti a formy jejího projevu jsou obdobné. ... je to i cesta kumštu za lidmi a mezi lidmi... Mladým jde o to, o co jim šlo vždycky, o horizont. Za horizontem je totiž ZEMĚ.“ Není divu, že výstava (přes velký zájem) po povolených 14 dnech skončila. Svoji činnost musel ukončit také Klub posluchačů, neboť příliš připomínal předválečný Spolek mediků.

Jedním z iniciátorů vzniku Klubu posluchačů lékařské fakulty a iniciátorů výstavy výtvarné skupiny Horizont, byl tehdejší student Lékařské fakulty UK a Vojenské lékařské akademie František Neradílek. Ten našťastí mohl studium medicíny dokončit. Dnes je odborným lékařem na pražském Proseku. Odborné veřejnosti je znám jako jeden ze zakladatelů Společnosti pro studium a léčbu bolesti České lékařské společnosti J. E. Purkyně.

Padesátileté výročí první výstavy si členové skupiny Horizont připomínají společnou výstavou v Galerii Na Hradě, tedy v galerii, která patří Lékařské fakultě v Hradci Králové. Pomyslný kruh se tím kompletuje, nikoli uzavírá.

Jiří Mareš

Aféra kapitána Kalmára – z historie budovy lékařské fakulty

MIROSLAV VOSTATEK

Budova sborového velitelství, nyní lékařské fakulty

Když bylo po válce v roce 1945 rozhodnuto, že bude zřízena lékařská fakulta v Hradci Králové, město pro ni určilo budovu bývalého sborového velitelství, postavenou v letech 1936–1938 podle projektu architekta Jana Rejchla (1899–1985) v dnešní Šimkově ulici.

Budova tedy původně sloužila československé armádě, konkrétně 4. pěší divizi, jejímž velitelem byl brigádní generál Karel Kutvašr, právě ten, který velel v květnu 1945 Pražskému povstání. Osobou, sloužící ve svazku 4. pěší divize, byl i kapitán generálního štábu Edmund Kalmár. Pro doplnění: absolventi Vysoké válečné školy používali k hodnosti doplněk „generálního štábu“. Právě 4. pěší divize měla za úkol mj. zajištění státní hranice v severovýchodních Čechách a v oblasti Orlických hor, kde se postupně budovala pásma mohutných pevností a dalších obranných prvků. Naše armáda předpokládala, že wehrmacht povede útočné akce tak, že útokem ze severu a následně i z jihu rozdělí ČSR na dvě poloviny.

O co tehdy vlastně šlo? Bezespору o to, že kpt. Kalmár zavinil jednu z největších a nejzávažnějších špionážních afér předválečného Československa. Záležitost byla v roce 1938 úzkostlivě tajna a vůbec se nepublikovala, protože šlo ze zpravodajského hlediska o prozrazení nejcitlivějších a klíčových vojenských tajemství.

Vchodový objekt těžkého opevnění BOUDA u Králík

Kdo byl kpt. Edmund Kalmár? Byl občanem ČSR, národnosti maďarské. Narodil se 1906 v Solivaru u Prešova. Po rozpadu monarchie a vzniku Československa měl Kalmár problémy sžít se s novými pořádky. Jak uváděl, jazyk „československý“ se obstojně naučil až ve svých 20 letech. Když později zdůvodňoval před soudem svoji zradu, neopomenul se zmínit o tom, že mu jeho maďarská národnost přitížila v kariéře, i v tom, že musel zastávat podřadná místa u pluku. Něco na tom jistě bylo, protože musel odsloužit 8 let u pluku, než dostal povolení ke studiu na Vysoké válečné škole (za 17 let existence školy ji absolvovalo pouze 519 čs. důstojníků). Kalmár měl bezesporu konfliktní povahu a měl pocit, že je šikanován. Jistě to byly skutečnosti, které ho posléze zavedly na tragickou cestu zrádce. Začal totiž dobrovolně poskytovat velice důležité a klíčové informace nacistickému Německu. Právě v budově divize v Šimkově ulici se dostal k přísně tajným dokumentům a pořizoval z nich výpisy. Němci z těchto do-

kumentů získali úplný plán zajištění čs. hranic v oblasti 4. pěší divize, dále podrobný popis výstavby opevnění, mobilizační plány, ženijní zajištění a další neuvěřitelně podrobné přísně tajné údaje. Vojenský soudní znalec později vypověděl, že Kalmár způsobil nenapravitelné a nezměrné škody v řádu miliard. Dodal, že v době trvání ČSR se podobný případ ještě nevyskytl a v dějinách špionáže se tak děje jednou za desetiletí.

U vyzvědačů nebývá tak obtížné zprávy získat, daleko složitější bývá dodat je zájemci. Kalmár řešil dodávání zpráv různě. V únoru 1937 v lyžařském oblečení vyjel z Hradce Králové do Olešnice v Orlických horách. Na lyžích překročil německou hranici a zásilku vhodil do poštovní schránky. Další zprávu odeslal v dubnu 1937; tehdy jel k rodičům do Solivaru. Na zpáteční cestě pozměnil trasu; jel z Bohumína na Krnov, posléze peážní tratí (jede po cizím území a vrací se do ČSR). Ve stanici na německém území předal zásilku místnímu železničáři. Jeho poslední cesta vedla 23. září do Chebu. Na zdejším německém nádraží hodil zprávy do otevřeného poštovního vagónu. Po zadržení německým vojákem a předání českým orgánům tvrdil, že je čs. zpravodajským důstojníkem. Zdálo se, že nejde o nic podezřelého. Čs. zpravodajci však už v té době byli v pohotovosti, protože od německého agenta měli zprávu, že Němci

mají podrobné informace o citlivých záležitostech od 4. pěší divize. Na zpravodajském oddělení prověřovali okruh podezřelých, kde měli seznam několika důstojníků. A když srovnali datum 23. září, pak dovolenou v tento den měl pouze kpt. Kalmár.

Posléze události nabraly spád. Dne 2. února 1938 byl Kalmár zatčen, ale přiznal se až po několika dnech. Přísně tajný proces navrhl 25. února 1938 trest smrti oběšením za zradu. Nejvyšší vojen-

ský soud rozsudek potvrdil a prezident Beneš zamítl žádost o milost. Kalmár požadoval, aby byl zastřelen. Nicméně 29. dubna 1938 byl oběšen na nádvoří vojenské věznice na Hradčanech. Jeho poslední slova byla v maďarštině, kdy se vyznal k lásce k Maďarsku. Tak skončila životní pout dvatřicetiletého důstojníka. Za měsíc Československo zastihla květnová mobilizace a za necelých šest měsíců tragické dny Mnichova. Ironií aféry bylo, že z ní Kalmár neměl žádný

finanční prospěch a vyzvídal pouze z ideologických důvodů.

Literatura:

Drechal V.: Viset nechci, radši mě zastřelte. Lidové noviny, 23. května 2011, s. 29.

Moravec F.: Špion, jemuž nevěřili. 3. opr. vyd., Akademia Praha, 2002.

Fidler, J., Sluka, V.: Encyklopedie branné moci Republiky Československé, 1920-1938. Nakl. Libri Praha, 2006.

Encyklopedie města Hradce Králové

Po třech letech příprav vydalo nakladatelství Garamon skutečné „zakladatelské dílo“, výpravnou dvoudílnou Encyklopedii města Hradce Králové; na celkem 848 stranách obsahuje více než 1200 věcných a biografických hesel od téměř 150 autorů. Autorem obálky je doc. Pavel Žáček z naší Kardiologické kliniky.

Encyklopedie nepochybně přináší mnoho informací, a zejména příznivci hradecké kultury a sportu budou jistě spokojeni. Trochu horší již je to se zastoupením hradeckého zdravotnictví, zdravotnického vysokého školství a jejich představitelů. Heslům Fakultní nemocnice a Lékařská fakulta je každému vymezena necelá jedna strana, což je objektivně i ve srovnání s rozsahem hesel jiných hradeckých institucí nedostatečné.

V jednotlivých biografických heslech jsou z již zmíněných osobností královéhradecké medicíny zastoupeni: ze staršího období Eduard Albert, Leopold Batěk, Otakar Klumpar, Karel Rokitanský a Josef Vanický; z poválečného období pak chirurg Jan Bedrna, patolog Antonín Fingerland, anatom Jan Hromada, zakladatel tkáňové banky Rudolf Klen, psychiatr Jiří Pacovský (vl. jm. Rigel), psycholog Vladimír Panoušek, neurochirurg Rudolf Petr, chirurg Jaroslav Procházka, stomatolog Leon Sazama, dětský chirurg Hvězdoslav Stefan, ekonom a statistik Ladislav Strnad, oftalmolog Jan Vanýsek a ortoped Jaroslav Vavřda.

Z žijících osobností z okruhu LF a FN pak nacházíme 10 jmen (v závorkách jejich uvedené zaměření): Petr Balíček (fotograf, malíř, genetik), Josef Bavor (malíř, grafik, ilustrátor, pedagog), Jaromír Emr (ortoped), Herbert Hanuš (psychiatr), Jan Libiger (psychiatr), Jiří Mareš (psycholog, pedagog), Ladislav Pecháček (prozaik a filmový scenarista), Svatopluk Řehák (lékař, oftalmolog, básník), Jan Voda (lékař, sponzor hradeckého sportu) a Daniel Waciakowski (lékař, mistr světa v kickboxu a thaiboxu).

Neumím si vysvětlit, proč v Encyklopedii nejsou zastou-

peni takoví představitelé medicíny jako Josef Erben (zakladatel prvního dialyzačního centra v ČSR), Leo Steinhart a Jiří Endrys (nositelé státní ceny za první transseptální katetrizaci) a řada dalších (nechci jmenovat, abych někoho neopomněl). Je však třeba říci, že definitivní výběr hesel i jejich text byly plně v rukou hlavní redakce, která často zohledňovala jiné než medicínské aktivity.

Shrnuto – zatímco hradecké zdravotnictví a zdravotnické vysoké školství mají celostátně a často celoevropsky vysokou prestiž, pořadatelům Encyklopedie to jaksi ušlo.

I s těmito výhradami však lze Encyklopedii doporučit každému Hradečákovi jako bohatý zdroj informací. Při rozsahu a formě díla je jeho cena 990 Kč ještě přijatelná.

Ivo Šteiner

Historie královéhradeckých špitálů, nemocnic a všeho, co se lékařství dotýká

(3) Lékaři a lékárníci (16.–18. století)

ZDENĚK DOUBEK

V hradeckých špitálech 13.–15. století (při komendě německých rytířů, při kostelech sv. Anny, sv. Antonína, sv. Pavla i dalších) zastávali funkce lékařů i lékárníků řádoví kněží a při jejich nedostatku i lazebníci či bradýři, ale i kati, kováři a pohodní.

Prvními zaznamenanými lékárníky (apatykáři) byli Jan Setingar, někdejší učitel na učením pražském (zemřel 1555), Martin Hofkunc (1572), Martin, Jan a Adam Lembergové, Jan a Mikuláš Hylaryové (1582 a 1608), Martin Belichhofer (1595) a Jan Linder (zemřel 1612).

První zmínka o lékaři v Hradci Králové je z roku 1573, kdy: „Po nebožtíkovu Adamu Kropáčovi, bývalém císařském rychtáři, koupil dům od vdovy Anny Jan Pražák z Petřína, doktor, lékařský.“ Je charakterizován jako urozený a vysoce učený, v umění lékařském doktor a v kraji Královéhradeckém fyzikus. Určeno také bylo, aby jiný z měšťanů a přespolních neměl těmi věcmi handlovat kromě něho. Baltazar Chrysogona Albina se v Hradci ucházel o místo lékaře v roce 1579, obec však již lékaře měla, a tak byl Albina odmítnut.

V radě města bylo v říjnu 1584 projednáno, že by bylo zapotřebí po smrti Jana Pražáka přijmout nového lékaře. Jednalo se o Václava Vojtu Pretorya Pelhřimovského, který tehdy působil v městě Hyršperku ve Slezsku (Hyřperk = Jelení u Holčovic). Byl lékařem zběhlým v českém jazyce, učený. Za práci mu bylo nabídnuto 15 kop grošů českých a k tomu ročně 20 sáhů dřeva a 6 korců žita. Další dopis adresovaný tomuto doktorovi je vlastně žádostí města, aby práci a povolání životního lékaře v Hradci Králové přijal. Připojeny byly další komplimenty, jak lékaře milá vlast a národ potřebuje.

V lednu 1585 se v Praze konal sněm za přítomnosti jeho milosti císařské, kde bylo vydáno sedm artikulů; jeden z nich se týkal lékařů v zemi. Sněm se usnesl, že je třeba získat pro české země další čtyři doktory. Mezi tím hradečtí občané odeslali další dopis budoucímu doktorovi s tím, že rádi zaplatí 40 kop míšenských za práci a mimo to, že dostane dříví a obilí, též ryby a dále mu opatří byt. Pro doktora a jeho věci přijede vůz a znovu připomínali, že co ujednali dopisem, bude mu poskytováno. Další dopisy nebyly nalezeny, až zmínka, že lékař byl již přestěhován a od pánů přijat. Doktor se také

dotazoval, kdy by se měl jiným vyšším stavům (např. šlechticům) propůjčovat (lékař měl jinak za povinnost léčit jen lidi ve městě). Odpovězeno mu bylo, aby se tak dělo s vědomím pana purkmistra a pánů a také aby on, doktor, napomenul apatykáře k mírnosti.

Mezi obecními staršími zasedal od roku 1585 také Václav Pretoryus, lékař. Další lékař Leonhard Krenzheim z Iphoffenu byl přijat do města v roce 1591. Dne 16. ledna 1595 jej požádali císařský rychtář Kavinský, purkmistr Martin Cejp a Václav, písař města, aby přijal místo městského fyzika (městského lékaře). Bylo mu dáno 20 kop grošů, 20 sáhů dříví s fůrou, 8 korců žita a bečka soli. Václav Pretoryus, fyzikus a lékař města Hradce Králové, zemřel v roce 1594. Ve stejném roce nemocný a uzdravený Zdeněk Bořek Starší Dohalský na Veliši a Lípě daroval v hejtmánství Rybářském v Hradci Králové Janu Koytovi z Bílé Hory dům k dědičnému držení za jeho práci. Krátce na to však Jan Koyt, v umění

lékařském doktor zde i v širokém okolí, prodal ten dům Janu Lindnerovi, apatykáři. Zasloužilý lékař města Hradce Králové J. Koyt zemřel ve věře bratrské koncem listopadu 1599.

Po smrti lékaře Krenzheima v roce 1614 pokračoval v práci lékařské Tobiáš Scharfenberger z Lindenthalu jako městský fyzikus; v Hradci působil ještě roku 1629.

Po smrti lékaře Krenzheima v roce 1614 pokračoval v práci lékařské Tobiáš Scharfenberger z Lindenthalu jako městský fyzikus; v Hradci působil ještě roku 1629.

Kromě církevních špitálů nebyla ve městě žádná civilní nemocnice, nemluvě o nemocnici infekční. Lékaři za pacienty docházeli domů, a pokud se jednalo o mor, potvrzovali pouze smrt.

V roce 1674 Karel IV., vévoda Lotrinský, onemocněl při průjezdu Hradcem Králové na cestě do Slezska. Několik dní používal služeb jezuitské lékárny, která byla v objektu jezuitů na Velkém náměstí otevřena v období třicetileté války. Jezuité zde měli nejen lékárnu, ale později i laboratoř; v roce 1710 ji využívali k výrobě různých léků a pilulek, měli tady také několik nemocničních pokojů pro ně samotné nebo pro vzácné hosty.

Andreas (Ondřej) Kirchner (nar. 1587) byl královéhradeckým lékárníkem. Po předešlém apatykáři Janu Linderovi, si vzal za ženu jeho vdovu i se sirotky a převzal také apatyku U Zlatého lva na Velkém náměstí, která přetrvala až do dnešní

Gaspar Schotti (1667): *Physica curiosa ...*
Vlevo nahoře práce lékaře; dále výroba léků alchymisty destilací,
i z léčivých rostlin, minerálů a kovů

Naivní olejomalba zobrazuje část Velkého náměstí s lékárnou U zlatého lva, jednu z nejstarších v Hradci Králové. Vedle stojí kdysi luxusní hotel U zlatého beránka a dále vchod na dva dvory, které uzavírá jedna brána. Za ní je vidět vězení pro šlechtice, později pro šupáky. Nad ním (v patře) byla nemocnice pro nakažené prostitutky; byla spojena s nevyužívanou vodní věží Kropáčkou. Zcela vpravo je část kostela Nanebevstoupení Panny Marie.

doby. Andreas Kirchner zemřel jako 72letý v roce 1659 a je pochován v katedrále sv. Ducha.

Jeho mladší syn Jeronym vedl rodinnou lékárnou, stal se váženým lékárníkem města a nakonec v letech 1671–1681 i konšelem. Po roce 1700 byla celá rodina nadána erbem a titulem - Kirschnerovi z Neuburku. Apatyku pak provozovali i jeho další potomci. Založili také několik zahrad na pěstování léčivých rostlin na místě městišť v Dlouhé ulici. Druhým lékárníkem města se stal František Švenda, otec známého historika; jeho lékárna se jmenovala U Bílého jednorozce.

V Čechách se opět rozšířil mor v zimě roku 1714 a ustal až v květnu téhož roku. Zemřelo na 20 000 osob a dobytka padlo 1 994 785 kusů.

Po odeznění morové nákazy v okolí Hradce Králové se sešel magistrát města a děkoval v kostele, že město bylo od moru ušetřeno a učinil slavný slib, „...že uprostřed rynku nechá vyzvednout poklonu aneb statui ke cti a slávě Boží, neposkvrněné panny před porodem Nejsvětější Marie, sv. Jáchymu, sv. Ludmile se šátkem na krku, který je jejím atributem, sv. Josefu, sv. Šebestiánu (je považován také za ochránce proti moru), sv. Vavřinci, sv. Karlu Boromejskému, v nice sv. Františku Xaverskému a sv. Rozálii, ochránkyni proti moru, sv. Václavu a sv. Janu Nepomuckému“. Začátkem roku 1714 se začal lámat kámen – pískovec a sochat slavný Mariánský (neboli morový) sloup. Jako donátorka se uvádí vdova po Leopoldovi I., císařovna Eleonora.

Nejprve se musel zbourat pranýř, který stál uprostřed Velkého náměstí. Sloup byl postaven 15. června 1715. Dokončen, poma-

lován a pozlacen byl až v roce 1716. Autorství se uvádí rozdílně. Někteří tvrdí, že je dílem Jana Blažeje Santiniho, jiní jej připisují Janu Křtiteli Bullovi a posledním průzkumem se přiznává autorství Janu Pavlu Cechpauerovi z Chrudimi.

Jako první lékař chirurg z našeho města je v roce 1689 zapsán František Ernest Pichler, také primas města a stavitel Zámečku na Novém Hradci Králové.

Lékař a krajský fyzikus Melichar Logdmann von Auen zemřel v roce 1718. V té době se vozil do královéhradecké nemocnice lékař až z Hoříček. Požadovalo se na něm napravování těžkých vykloubenin, které obvykle léčil kat, ale hlavně léčení komplikovaných zlomenin, se kterými si místní lékaři nedokázali poradit.

I v této době ještě léčily ve městě baby zařkávачky; vše bylo spojené s vykuřováním rostlinami a přikládáním léčivých flastrů. Jedním výrobcem flastrů byl amatér-fušer (léčil bez lékařského titulu) Sonntag, který sídlil v Hradci Králové na Velkém náměstí ve věži Špulákova domu. Zde vyráběl v městě známé „sonntagflastry“ (náplasti), které odstraňovaly hlavně bolesti v kříži, ale i bolesti kloubů.

Dalším lékařem byl nejprve městský doktor Ferdinand Částka s ročním platem 80 zlatých a dostával 10 sáhů dřeva na topení. Později byl krajským fyzikem. Dalším chirurgem byl v roce 1726 lékař Martin Kormat.

Je zajímavé, že mnoho porodních bab se rozhodlo k léčení, které patřilo lékařům. Byly trestány přikováním ke špalku na veřejném místě na Velkém náměstí.

Lékaři na dvoře Karla IV. a Jana Lucemburského

MILADA ŘÍHOVÁ a kol. (Paseka, 2010, 209 s.)

Publikace věnovaná lékařům na dvoře Karla IV. a Jana Lucemburského je pojata mnohem širěji a zabývá se obecně středověkou medicínou. Jde o období jednoho tisíciletí, ve kterém zdravotní péči poskytovalo široké spektrum osob od šarlatánů a kořenářů po univerzitně

vzdělané lékaře. Povolání lékaře se formovalo po tisíciletí a je v publikaci neobyčejně důkladně rozebíráno a dokladováno. Jedním institucionálním místem léčebné péče v raném středověku byly kláštery, kde podle řehole sv. Benedikta z Nursie (480–547) „se musí péče především a zvláště věnovat nemocným a sloužit jim tak, jak by se sloužilo Kristu.“ U klášterů vznikají také první špitály. Léčba se opírala o duchovní, náboženské zásady na straně jedné a znalost účinků léčivých bylin a dietetické přístupy opírající se o nauku o čtyřech tělesných šťávách na straně druhé. Ke konci 10. století, to je před vznikem univerzit, se centrem lékařské praxe stalo Salerno v jižní Itálii, takže lze právem hovořit o „Salernské škole“. Podobně tomu bylo ve stejné době i v Paříži, kde působili praktikující zdravotní odborníci, kteří přijímali žáky. Nové období rozvoje medicíny souvisí se zakládáním univerzit, vzniklých původně z volných komunit učitelů a žáků a teprve později potvrzených zakládající listinou. První univerzita vznikla v Bologni (1088) a následovaly univerzity v Paříži (1150) a v Oxfordu (1169) a další. Studium medicíny se opíralo o spisy Hippokrata, Galéna a Aviceny. Existovalo úzké propojení mezi medicínou a teologií. Lékaři byli často zároveň církevními hodnostáři. Uznávána byla i úzká souvislost s astronomií a astrologií. Tak morová epidemie, která postihla Evropu ve 14. století byla vysvětlována nepříznivou konstelací planet.

Hlavní část knihy je věnována úřadu dvorních lékařů, to je lékařů na dvorech velmožů, panovníků a vysokých církevních hodnostářů. V době lucemburské měli tito lékaři již univerzitní vzdělání. Postavení královského lékaře bylo vrcholným postem, kterého bylo možno v oblasti lékařského povolání dosáhnout. Na dvoře Jana Lucemburského je zmínka o osmi lékařích, na dvoře Karla IV.

dokonce o šestnácti, z nichž šest bylo zároveň profesory pražské lékařské fakulty. Takové úzké spojení mezi královským dvorem a univerzitou bylo v Evropě ojedinělé. Král své lékaře za dobré služby odměňoval nejen příjmy a statky, ale protože šlo vesměs o příslušníky duchovního stavu, žádal pro ně u papeže i církevní úřady a postavení.

Zvláštní formou středověké lékařské literatury jsou tak zvaná „regimina sanitatis“, volně přeloženo „spisy věnované správné životosprávě“. Šlo o spisy sepsané v latině, plné filozofických odkazů, které byly věnovány především církevním osobám, které znaly latinu a medicíně se prakticky věnovaly. Zvláštní poslání představovala „regimina sanitatis ad personam“ panovníka. Plnila vznešený a chvályhodný cíl, neboť panovník může plnit náročné úkoly pouze za předpokladu dobrého zdravotního stavu.

Z lucemburského období jsou známy tři takové spisy – jeden věnovaný králi Janu Lucemburskému a dva králi a císaři Karlu IV.

Spis „List o ochraně proti otravě jedem“ sepsal Johannes Hacke, zvaný též podle místa původu z Göttingenu; je věnován „panu Janovi Prvnímu, přeslavnému králi Českého a Polského království“. Johannes Hacke byl nejen kaplanem a lékařem, ale i osobním přítelem krále Jana Lucemburského. List byl sepsán v souvislosti s královou cestou do Itálie (asi 1330) a měl jej ochránit před otravou. Travičství namířené proti panovníkům a vysokým církevním hodnostářům nebylo v té době nikterak vzácné. Nejde o pravé regimen sanitatis, neboť list je věnován pouze jídlu a pití. Má výslovně preventivní charakter. Ochrana spočívala v doporučení, že i na nejskvělejších banketech je nutno pít a jíst pouze pokrmy jednoduché, bez množství přísad, ve kterých se snadno skryje jed, a potravu si nechat servírovat pouze od osob nejvěrnějších.

Jako ochrana proti otravě byly pro chudé obecně doporučovány přípravky z ořechů, fíků a routy a dále červená hlínka. Pro krále to pak byl rozmělněný bezoárový kámen (šlo o konkrement vznikající v trávicím traktu přežvýkavců a mylně pokládán za minerál) a rozetřelá část smaragdu. Účinek spočíval namnoze v působení dávivém a projímavém.

Rembortova kniha o životosprávě byla věnována císaři Karlu IV. léta páně 1360. Rembort byl nejdříve lékařem královny Anny Falcké. Po její smrti (1353) byl jmenován v roce 1354 lékařem Karla IV. Rembortova kniha není jeho původním dílem, ale spíše opisem rozsáhlého Galénaova díla „O zdravé životosprávě“. Rembort uvádí v šesti kapitolách hlavní zásady jak si uchovat zdraví. Zdůrazňuje cvičení (vzhledem k císařovu těžkému úrazu páteře v roce 1350 jistě velmi důležité) a pojednává i o zdravé životosprávě ve stáří.

Mistr Havel ze Strahova byl jedním z prvních profesorů pražské univerzity. Byl to hvězdář, lékař a autor několika významných spisů. Mimo jiné byl to i vikář královéhradecký.

Jeho regimen je profylaktického zaměření a uvádí sedm tématických úvah souvisejících se správnou životosprávou. Je to především množství přijímaného jídla a pití, které má být přiměřené. Zde podkřívá slabost Karla IV. spočívající v zálibě pro obojí. To, že si dovolil takové doporučení uvést, svědčí o důvěrném, možno říci i láskyplném vztahu ke Karlu IV. Druhá úvaha se zabývá velmi podrobně jakostí jídla, třetí se týká denního řádu v přijímání potravy, osobní hygieny, koupelí, cvičení, modlitby, „zdřímnutí po námaze“ a pobytu na čerstvém vzduchu, který by měl být co nejčistší. Čtvrtá úvaha se věnuje celkovému založení, s radami pro sangviniky a choleryky. Pátá se věnuje návykům, s doporučením, že zvyk by neměl být měněn náhle, avšak každý nepřirozený by měl být pozvolna usměrňován. Šestá úvaha se týká cha-

rakteru stravy ve vztahu k ročním obdobím. Sedmá úvaha je v podstatě shrnutím rad předešlých, s přihlédnutím k věku. Na konci spisu se obrací Mistr Havel na Karla IV. těmito slovy: „Nejjasnější pane, tato životospráva, kterou jsem sepsal pro Vaši Milost, je životosprávou, kterou popsali staří i novodobí mudrcové. A protože je obtížné, ba takřka nemožné vše zmíněné dodržet, říkám Vaší Milosti toto (zkrácený výtah): Zcela by Vám stačilo, kdybyste se umírnil v jídle a především v pití, včas chodil spát a mnoho nebděl, vystříhal se pokrmů těžkých a nezdravých a vyhýbal se duševním hnutím jakými jsou hněv, smutek a (přílišná) úzkostlivost.“

Publikace prof. Říhové, přednostky Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků 1. lékařské fakulty UK v Praze a spolupracovníků dr. Dany Stehlíkové a dr. Davida Tomička je úctyhodné dílo, které nám umožňuje seznámit se se středověkou medicínou a celkovou atmosférou té doby, za což je nutno autorům vyslovit dík a obdiv.

Prof. MUDr. Ladislav Chrobák, CSc.

HISTORIE MEDICÍNY VE FILATELIÍ (11)

Z archivu M. Vostatka

Rozhodující vliv na rozvoj medicíny v Evropě měla medicína starořecká. Její počátky spadají do 2. tisíciletí př. Kr. a vrchol jejího rozkvětu do 5.-3. stol. př. Kr. Její původní ideové základy vycházejí z bohaté mytologie starých Řeků.

ASKLÉPIOS
(lat. Aesculapius;
čes. Eskulap)

Lékař Asklépios podle všeho skutečně existoval a působil v Thesálii, mytologie jej však přetvořila v obraz boha lékařství. Jakékoli přesnější údaje o něm chybí, jen v Homérově Iliadě je uváděn jako velký a neomylný lékař.

Asklépios byl údajně synem boha slunce Apollóna. Měl mimořádné léčitelské schopnosti, uměl křísit i mrtvé. Jeho znakem byla hůl, kolem níž se vine posvátný had. Asklépiovy dcerami byly Hygieia – bohyně zdraví (preventivní medicíny) a Panakeia – bohyně osvobozující od všech nemocí (léčení). Na počest Asklépia se budovaly chrámové léčebny zvané asklépia. Nejznámější z nich byla v Epidauru. Léčilo se v nich hypnotickým spánkem, bylinnými léky, koupelemi a masážími. Ve 3. století př. Kr. byl Asklépiov kult přenesen i do Říma.

Řecká známka s hlavou Asklépia byla vydána v roce 1959 u příležitosti Mezinárodního kongresu Červeného kříže.

HIPPOKRATÉS (460-380 př. Kr.), řecký lékař a materialistický filozof, jeden z nejslavnějších lékařů starověku

Narodil se na ostrově Kós, kde také založil lékařskou školu. Se svými žáky je autorem rozsáhlého díla Corpus

Hippocraticum (58 spisů v 73 knihách), které obsahuje mj. obecné předpisy, popisy nemocí, diagnostiku, dietní předpisy i návody pro chirurgy. Vychází z přírodní filozofie a humorální teorie: v těle jsou čtyři základní šťávy (humores cardinales) – krev, hlen, žlutá žluč a černá žluč. Různý poměr smíchání těchto šťáv určuje povahu člověka (sangvinik, flegmatik,

choleryk a melancholik). Ve zdravém těle jsou základní tělesné šťávy v rovnováze – krasis. Podstatou všech nemocí je porušení této rovnováhy – dyskrasie, které vzniká ze zevních příčin. Humorální teorie přetrvávala v různých variantách až do 19. století.

Hippokratés stanovil i etické požadavky na jednání lékařů (Hippokratova přísaha), které jsou součástí promočního slibu lékařů dodnes. Připomeňme si některé zásady této přísahy: „Nemocné budu léčit podle svého vědění a svých znalostí, k jejich užitku a prospěchu ... Nikomu nepodám, i kdybych byl o to žádán, smrtící lék a ani mu neudělím takovou radu; právě tak nedám ženě lék, aby potratila. Do všech domů, do kterých vstoupím, chci vejít jenom ku prospěchu a abych léčil nemocné ... Co uvidím a uslyším při léčení nebo se dozvím mimo léčení, o tom pomlčím a budu to považovat za tajemství, jestliže by to nemělo být veřejně známo.“

Socha Hippokrata je znázorněna na řecké známce v hodnotě 700 drachem z roku 1948. Tehdy řecká poštovní správa vydala sérii příležitostných známek ke znovunavrácení Dodekaneských ostrovů Řecku.

Celostátní setkání učitelů škol při nemocnicích

V rámci XIII. hradeckých pediatrických dnů uspořádala 12. listopadu Základní škola a Mateřská škola při Fakultní nemocnici, ve spolupráci s Dětskou klinikou a Somatopedickou společností, celostátní setkání učitelů škol při dětských odděleních nemocnic v ČR.

Speciální pedagogové těchto škol spolu s dětskými lékaři si v přednáškách a následné diskusi připomněli dlouholetou tradici svého oboru a jeho vývoj až do současnosti, vzájemně se informovali o nových metodách práce s hospitalizovanými dětskými pacienty a zamýšleli se nad perspektivami komplexní péče o ně. Práci učitelek a vychovatelek nejen hradecké nemocniční školy ve svých příspěvcích ocenili prof. Mareš, doc. Pařízková, MUDr. Králová a MUDr. Lejhancová.

V současné ekonomicky složité době, kdy je osud škol při nemocnicích značně nejistý, dalo fórum všech zúčastněných jasně najevo, že zvláště z hlediska uspokojování psychosociálních potřeb hospitalizovaného dítěte jsou pravidelná školní výuka a výchovné působení speciálního pedagoga na dětském nemocničním oddělení nezbytné.

Rádi bychom poděkovali Dětské klinice, že nám toto setkání umožnila a dala tak podnět pro setkávání učitelů škol při nemocnicích i v dalších letech.

Mgr. Helena Bieliková
Foto: J. Kulířová

CO TAKÉ ZAZNĚLO V SENÁTU ...

Fotografie v občanských průkazech a pasech

Projednávání novely „zákona o občanských průkazech“ zpestřil senátor Jaroslav Kubera (ODS) slovy: „Rovnost příležitostí mužů a žen je zde nulová. Zkusíte si oholit knír a nepustí vás přes hranice. A co naši miláčci, kteří se prakticky denně jinak češou a měsíčně jinak barví. Přitom mají v dokladu stále jednu fotku a všude je pustí.“ (Smích v sále).

My lišky si musíme pomáhat

Projednáváním novely „zákona na ochranu zvířat proti týrání“ kritizoval místopředseda Senátu **MVDr. Jiří Liška** (ODS) slovy: „Projednávaná novela je v přímém rozporu s ústřední myšlenkou tohoto zákona, kterou je ochrana proti týrání zvířat. Je pro mne nepochopitelné, že se do zákona opět po letech vrací možnost bezkontaktního výcviku loveckého psa na jiném živém zvířeti. Tato změna je pro mne nepřijatelná nejen proto, že **my lišky si musíme pomáhat**, ale především proto, že tento způsob výcviku je pro obě zvířata stresující záležitostí, často spojenou s bolestí a se zraněními. Samozřejmě daleko více pro lišku než pro psa.“

V jednacím sále si asi někdo hraje s čudlíkem

Předseda Senátu Přemysl Sobotka (ODS) řídil projednávání novely „zákona o informačních technologiích“. Při výzvě k závěrečnému elektronickému hlasování došlo k technickým problémům zařízení. „Zahajuji hlasování – nezahajuji, protože mi mašinka nefunguje. (Pobavení v sále.) Já jsem udělal jenom povinné úkony, ale v rámci tepla zřejmě (smích v sále) – došlo k přehřátí.“ Přihlásil se kolega senátor Jiří Střítecký (ODS): „Kolegové, ty čudlíky nejsou na hraní!“ Potíže přetrvávaly a ministr Ivan Langr (ODS), který návrh předkládal, situaci mimo mikrofon komentoval slovy: „Pane předsedo, asi si někdo pořád hraje s čudlíkem.“

Kresba Vladimír Renčín

Na schůzích Senátu PČR většinou vyslechl a ze stenografických záznamů zpracoval Karel Barták.

Akvarely z cest – Korfú

Výstava Milana Rejchla, kterou v Galerii na Hradě připravila naše fakulta ve spolupráci s oblastním sdružením Unie výtvarných umělců, představila jednak autorovy skicy z cest a jeho architektonické návrhy, a zároveň připomněla rod Rejchlů – architektů. V samotné expozici byly k vidění nejen práce Milana Rejchla, ale také rytiny jeho otce Jana Rejchla a práce jeho dětí. Syn Ivo Rejchl je také architektem; vystavil některé své architektonické návrhy a kolorované lepty, dcera Pavlína se věnuje keramice; expozici tedy doplnily ukázky jejích váz, misek, figurek i kachlů.

Vraťme se však k rodové tradici a vazbě rodiny k Hradci Králové. Za zakladatele rodinné tradice můžeme označit Václava Rejchla staršího, který se narodil v roce 1852 v Libranticích. Vyučil se zedníkem, ale vypracoval se až na stavitele. Sám navrhl a postavil v Hradci Králové novorenesanční Wiplerovu vilu a historizující vilu Klumparovu, kterou zdobí secesní ornamenty. Oba jeho synové, Václav a Jan, vystudovali architekturu. Starší Václav studoval u tzv. bardů staré architektury, jako byli Jan Koula a Josef Schulz. Je autorem budovy hradeckého Krajského soudu a sídla organizace YMCA v Šafaříkové ulici. Nejvýznamnější z jeho

Milan Rejchl (vlevo) v hovoru s historikem umění Ladislavem Zikmundem-Lenderem, který přednesl úvodní slovo k výstavě

hradeckých staveb je však vlakové nádraží, které projektoval společně se svým mladším bratrem Janem. Ten patřil k funkcionalistické avantgardě; jeho učiteli byli Josef Gočár a Antonín Engel. Pro Hradec Králové projektoval například budovu někdejší Státní průmyslové školy na Pospíšilově třídě (dnes Střední průmyslová škola stavební). Je autorem projektu budovy nynější lékařské fakulty v Šimkově ulici a s dalšími kolegy se účastnil výstavby areálu fakultní nemocnice. V roce 1942 návrh Jana Rejchla zvítězil v soutěži na přístavbu budovy Muzea, k realizaci však bohužel nedošlo.

Třetí generaci v rodinné tradici architektů představuje Milan Rejchl, Janův syn. Vystudoval pozemní inženýrství na ČVUT. Jeho kariéra začala v 60. letech; spolupracoval na stavbě hotelu Olympik, podílel se na projekční práci dnes oceňovaného sídliště Invalidovna, je autorem projektu vily Jana Kodeše nebo Motelu Golf v Praze. Pokud se týká jeho

staveb v Hradci Králové, projektoval most u soutoku Labe a Orlice u fakultní nemocnice, je podepsán pod úpravami prostoru před garážemi Palace na nábřeží Labe a v nedávné době byl realizován jeho projekt nízkoenergetické vily na Novém Hradci Králové.

V souvislosti s touto výstavou v Galerii Na Hradě se sluší ještě vysvětlit, že součástí architektonické praxe bylo již v 19. století cestování a tzv. nasávání vlivů. Na cestách pak byly pořizovány nejrůznější záznamy, ať už skicy, detailní kresby nebo například rytiny, pastely či akvarely. Proto výstava Milana Rejchla v Galerii Na Hradě mohla představit studijní kresby z autorových cest, které doplnily jeho návrhy a realizace. Expozici navíc zajímavě rozšířila prezentace architektonické tradice rodu Rejchlů, který zůstává již ve čtvrté generaci spojen s Hradcem Králové, i když nejen s ním.

Iveta Juranová

Blanka Votavová

V Galerii Na Hradě od 5. října do 7. listopadu představila svoji tvorbu akademická malířka Blanka Votavová. V povědomí hradecké veřejnosti je tato autorka dobře známa už z předchozích tří výstav – v r. 2003 v Klicperově divadle, v r. 2006 na Lékařské fakultě a v r. 2007 ve Sboru kněze Ambrože.

Blanku Votavovou na její vernisáži pozdravil i ředitel Klicperova divadla Ladislav Zeman

B. Votavová: Jarní (pastel)

Výtvarnice, pražská rodačka, absolvovala v padesátých letech Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v ateliéru Františka Muziky, jejím pozdějším působištěm se však od roku 1960 stala Bratislava. Pracovala zde 16 let jako výtvarná redaktorka v nakladatelství Mladé letá. Věnovala se knižní ilustraci, převážně dětské literatury a poezie. Ilustrovala více než 50 knih. Ve volné tvorbě se její doménou staly grafické techniky – barevný lept a suchá jehla. Stala se uznávanou a vyhledávanou autorkou mezi sběrateli grafiky a ex libris. Později se začala věnovat zejména velkoformátovým kresbám, kterým je v podstatě věrná doposud. Samotná Blanka Votavová o kresbě

říká: „Ráda začínám kresbu, když mám jakousi představu, jaká má být. Udělám si jen malinkou skicu, aby mi nic nemohla nvcovat, a začínám ty své čárky. A tu během práce se začíná proměňovat. Moje představa byla možná trochu jiná, ale ten prvotní pocit, ten zůstává. Tento způsob kresby dovoluje stále do ní vstupovat a dokonce i po delším čase ji celkem zásadně změnit. A to je to dobrodružství, co vzrušuje.“ Její díla jsou zastoupena v domácích i zahraničních galerijních sbírkách, obdržela řadu ocenění, je laureátkou Ceny Ludovíta Fully.

Tvorba Blanky Votavové je charakteristická svou neokázalou citovostí, ženskou něhou a především hlubokým duchovním obsahem. Cítíme spřízněnost s imaginativní linií české moderní malby, s tvorbou J. Šímy, Toyen, V. Boštíka a z pozdější doby L. Jandové. Během své tvůrčí dráhy uspo-

řádala na šedesát samostatných výstav a zúčastnila se desítek výstav kolektivních. Její díla obdivují například návštěvníci pravidelných Trienále ex libris v Chrudimi.

Autorčina tvorba je mezi znalci i širokou veřejností dlouhá léta známa, přesto dokáže občas překvapit. Do Hradce Králové Blanka Votavová přivezla vedle typických půvabných grafických listů a velkých monochromních kreseb také sérii krásných barevných pastelů, v nichž uplatnila kromě tradičních atributů své grafiky i velkou míru kultivované barevné imaginace. Hradec Králové navštěvuje Blanka Votavová ráda, sama přiznává svůj obdivný vztah k našemu městu. Její hradečtí kolegové a přátelé zase vítají každou její návštěvu jako sváteční příležitost k setkání se vzácnou umělkyní a mimořádným člověkem.

Josef Bavor

Anglie a Skotsko plačící a skotačící

Pod tímto názvem vystavoval Zdeněk Malec svoje fotografie z cest v budově teoretických ústavů Lékařské fakulty. Letošní chladné léto turistice v Anglii příliš nepřálo, ale jak řekl na vernisáži v úvodním slově prof. Rudolf Malec: „Hezkou krajinu za hezkého počasí nafotografuje leckdo, ale i za deště má krajina svůj půvab, a to už vnímá jen málokdo.“ Vystavené krajinářské fotografie doplnily také humorné snímky, které vytváří sám život a které autor Zdeněk Malec dokáže postřehnout a zachytit.

I. Juranová

Zelený potůček

Canterburské kočky

VÍTE ŽE ...

- Dospělý člověk spotřebuje asi 4 g soli denně, přijímá však zhruba čtyřikrát tolik. Odkud sůl získáváme?
77 % průmyslově zpracované potravin
12 % přirozený výskyt v potravinách
6 % dosolování při jídle
5 % solení při vaření
- Odhaduje se, že dosud bylo na celém světě vytěženo zhruba 166 tisíc tun zlata. Zní to jako obrovské množství, ale kdyby se z něj vytvořila jedna velká krychle, bude mít hranu o délce pouhých přibližně 35 metrů. Asi 50 tisíc tun zlata ještě na vytěžení čeká. Největší zásoby mají Austrálie, Jihoafrická republika, Rusko, Chile, USA a Indonésie.

Zdroj: Koktejl 10, 2011

Z HISTORIE ČESKÝCH ŠPITÁLŮ

Špitál Mimoň

Cestujeme kopcovitým zalesněným krajem s řadou vodních ploch a vesniček se zachovanou lidovou architekturou, zvaným Ralsko. Zastavujeme v městečku Mimoň, poprvé zmíněném r. 1385. Bývalo majetkem několika českých rodů (Vartemberků, Markvarticů). Panství získal r. 1650 rytíř Jan Putz z Adlersturmu, císařský dvorní rada, který se rozhodl zlepšit život místním poddaným (foto 1). Zemřel příliš brzy a tak celé dílo předal synům. Ti staví r. 1679 nový špitál u Božího hrobu (foto 2 - viz pozn.), „kde dvacet lidí může bydlení a zaopatření nalézt“ (foto 3). Do jeho čela byla jmenována manželská dvojice „otec a matka chudých“, kteří rozdělovali mezi nemocné a nemohoucí peníze a ošacení. Špitál fungoval z různých nadačních příspěvků buď od vrchnosti, nebo zámožných občanů. Každý špitálník dostal ročně jednu košili, 10 zlatek, každé 2 roky boty a punčochy a každé 3 roky nový oděv. Představení měli jednou týdně místnosti prohlížet, vyřizovat vyúčtování, vést záznamy o vydaných penězích i příjmech po všechny roky a řádně je zaúčtovat. Při nastávajícím večeru se měli nemocní modlit za císařské, duchovní a světské vladaře, za vrchnost a spoluobyvatele.

Po katastrofickém požáru města r. 1806 zde bylo ubytováno duchovenstvo a probíhalo vyučování, po r. 1950 budova sloužila jako městská lidová knihovna. V r. 2009 proběhla rozsáhlá rekonstrukce společně s polskou stranou (město Zlatoryje) a římskokatolickou farností v Mimoně. Byl proveden průzkum, výměna krovů, oken, podlah, elektroinstalace a vodoinstalace. V současné době slouží budova jako koncertní místnost, jsou zde pořádány výstavy a je používána občanskými sdruženími. Za pozornost stojí zrekonstruovaná tzv. „umrlčí komora“ se stálou teplotou a větráním (foto 4).

Pozn.: Rytíř Jan Putz dvakrát cestoval do Jeruzaléma, aby pořídil podrobné nákresy a mohl dát postavit přesnou napodobeninu Božího hrobu. Stavbu uskutečnil r. 1667 stavitel Giulio Broggio.

Jan Smit

ZEMĚ LIDÍ OBJEKTIVEM
JANA SMITA

PÁTAMOS

Prohlídku starověkého Efesu jsme ukončili v místě, kde stávala impozantní bazilika apoštola sv. Jana Evangelisty, který zde byl pohřben r. 101. Nad jeho hrobem bylo ve 3–4. stol. vystavěno mauzoleum a později i první kostel sv. Jana, který byl v 1. pol. 6. stol. začleněn císařem Justinianem a jeho manželkou Theodorou do trojlodní baziliky značných rozměrů (130x30m, srovnatelných s Artemisiem), bohatě vyzdobené uměleckými díly, mozaikami a obrazy (foto 1).

Životní dráha tohoto svěťce nás natolik zaujala, že jsme podnikli cestu do hlubin času s úmyslem poznat místa, kde trávil svá nejvýznamnější léta – na ostrov Pátmos.

Sv. Jan pocházel z Betsaidy u Genezaretského jezera, kde se s bratrem Jakubem věnovali rybářství. Tam poznali Jana Křtitele a stali se jeho učedníky. Byli svědky Ježíšova křtu a vzápětí jím byli povoláni za žáky. Jan byl svědkem Ježíšova krvavého potu, vydání se do rukou nepřátel a utrpení, sám stál s P. Marit pod křížem když umíral a vyslyšel jeho poslední vůli. Jako jediný z apoštolů neměl zemřít mučednickou smrtí, ale žít do vysokého věku a vydávat svědectví o jeho učení. V Efesu se Jan zdržoval po boku Ježíšovy Matky, pečoval o východní křesťanskou komunitu a sepsal přehledné čtvrté evangelium. V době vlády císaře Domitiana (r. 81–96), kdy došlo k druhému pronásledování křesťanů, byl apoštol Jan jako učitel dopraven do Říma (kolem r. 95), bičován a vhozen do vroucího oleje, ze kterého vyšel zázrakem bez újmy (platnost Ježíšova „chci, aby zůstal“). Byl vyhoštěn na Pátmos, kde byl obdařen viděním, zaznamenaným v Knize Zjevení. Za vlády tolerantního císaře Nervy se vrací zpět na Efes. Dožil se devadesáti let; je zobrazován s orlem, který symbolizuje vzlet jeho duchovní

inspirace při tvorbě čtvrtého evangelia. Krédem posledních kázání bylo: „Milujte se navzájem.“ Podle legendy si vykopal hrob ve tvaru kříže a po jeho pohřbení se zem nad ním pohybovala. Byl učedníkem, kterého Ježíš zvláště miloval a říká se o něm, že byl „Miláčkem Páně“.

Cesta na Pátmos je delší, vyplouváme časně ráno a zanedlouho se z mlžného oparu vynořuje silueta ostrova Sámos s mýtickou horou Kerketefs (1437 m, druhá nejvyšší v Egejském moři, zmiňuje ji Homér), stáčíme se na jih do Íkarského moře, pojmenovaného po prvním vzduchoplavci, který se zde zřítíl a utopil. Plavba je příjemná, kolem lodě krouží párek delfinů, které se snažíme fotografovat, ale neúspěšně. V poledne připlouváme do zálivu a přístavu Skala s úžasnou kulisou pitoreskních domečků a uliček, na vrcholu korunovaných mohutnou pevností – klášteřem sv. Jana Evangelisty z 11. stol.

Vydáváme se starou, hrubě dlážděnou poutní cestou, směřující vzhůru ke komplexu klášteřů; asi v polovině kopce přicházíme k přízemní klášterní budově Apokalypsy s kaplemi sv. Artemiose a sv. Anny a zvonící (foto 2). Sestupujeme po schodišti ke svaté jeskyni; před vchodem čteme nápis, který návštěvníka naplní úžasem: „Tak hrůzné je toto místo, a přesto je to Dům Boží a Brána do Ráje.“ V první části jeskyně je výklenek, ve kterém sv. Jan sedával a nechával spočinout svou hlavu, jiný používal při vstávání a také skála, na které žák Prochóros zaznamenával jeho vize do Knihy Zjevení (Apokalypsis Ióanú –

foto 3). Ve vedlejší části jeskyně, v kapli sv. Jana je ve skále ona tajemná puklina, ze které vycházel hřmící Hlas Boží, kázající obrazy plné ohně, síry a krve, čtyř jezdců: Násilí, Války, Hladu a Smrti. V apoštolově vizi jsou líčeny věci děsivé, plné mystiky a symbolů, v nichž líčí budoucnost křesťanství a konečné vítězství Slova Božího (foto 4 – viz pozn.).

Skalní rozsedlina je zakryta závěsem, aby toto svaté místo bylo ochráněno od znesvěcení, prostor kolem je rozdělen na tři části, symbolizující Nejsvětější Trojici. Opouštíme svatou jeskyni a klášter plní hlubokých dojmů, pronásledování ponurou myšlenkou, nenastalo-li již v dnešní době naplnění prorockých apokalyptických jezdců živelných katastrof a Posledního Soudu.

Prohlídku těchto nejsvatějších míst křesťanství jsme ukončili návštěvou Chóry, městečka klášterů (asi 40), bludiště oslnivě bílých uliček, s kláštery, kaplemi s řeckými kříži a byzantskou architekturou. Na akropoli, kde stávala ve starověku Artemisina svatyně (oltář zůstal zachován), založil roku 1088 mnich Christódoulos klášter sv. Jana Evangelisty (foto 5). Středověká pevnostní stavba je nejbohatším a nejmočnějším klášterem v Řecku, jehož úkolem je chránit církevní poklady. Střeží na 200 ikon z 12. století, oslnivou sbírku šperků, 300 stříbrných předmětů, 900 rukopisů, zakládající listinu

z r. 1088, 13 000 vzácných listin a část čtvrtého evangelia sv. Jana. Za těmito církevními památkami, jeskyní Apokalypsy, byzantskou architekturou a přírodními krásami sem dnes proudí tisíce poutníků z celého světa. Naše prohlídka končí na klášterní terase s vyhlídkou na Pátmos, ostrov Íkaria a za ním v nekonečně modré dálce splývá silueta Sámu.

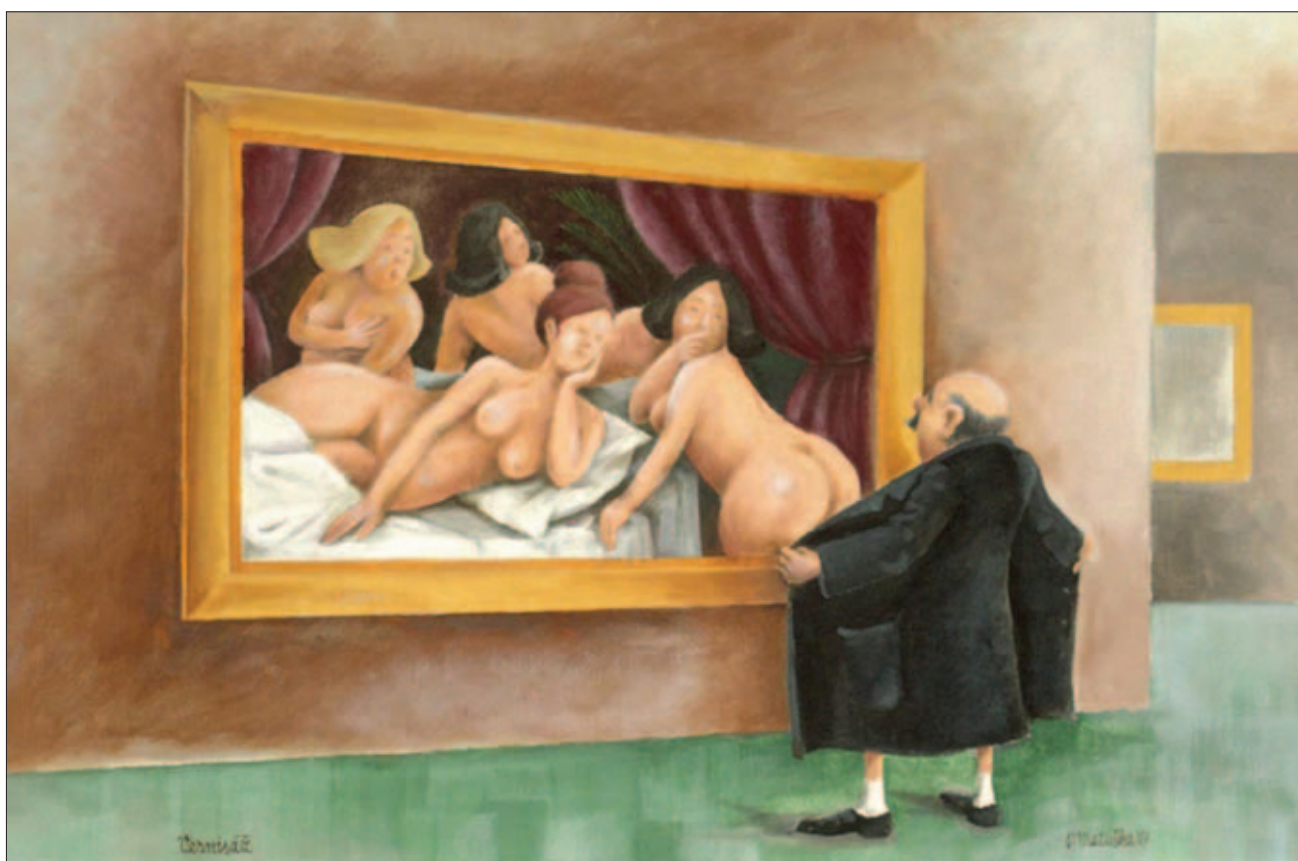
Pozn. k fotu 4 - obraz K. Škréty: Jan na Pátmu (kol. r.1650).

Jan Smit

Pavel Matuška: Berle, berly, berličky

Pavel Matuška: Vernisáž